

Inzicht in forensisch onderzoek naar dierenmishandeling

APE rapportnr. 1725

26 juni 2019

Onderzoek in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum

Inzicht in forensisch onderzoek naar dierenmishandeling

Onderzoek in opdracht van het
Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum

Sam Huberts
Suzanne Kluft
Stefan van der Veen
Peter Wilms

Den Haag, 26 juni 2019

 rapport nr. 1725

© APE Public Economics

Website: www.ape.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt via druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming.

Inhoud

Managementsamenvatting	7
Management summary	11
1 Inleiding	15
1.1 Aanleiding voor het onderzoek: versterking forensische expertise in dierenwelzijnszaken gewenst?	15
1.2 Onderzoeksvragen	17
1.3 Scope van de verkenning: breed onderzoek onder alle partijen bij forensisch onderzoek naar dieren <i>mishandeling</i>	18
1.4 Methode en technieken: brede veldverkenning	18
1.5 Leeswijzer	19
2 Context	21
2.1 Beleidsverantwoordelijke instanties	21
2.2 Beleidscontext en relevante ontwikkelingen	22
2.3 Rolverdeling in de opsporing en vervolging van dierenmishandeling	25
2.3.1 Nationale Politie: Taakaccenthouders Dierenwelzijn	26
2.3.2 Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming en RVO	27
2.3.3 Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit	28
2.3.4 Het Openbaar Ministerie	29
3 De huidige praktijk: forensisch onderzoek in de opsporing en vervolging van dierenmishandeling	31
3.1 Forensisch onderzoek	31
3.2 Aanvragers van forensisch onderzoek bij dierenmishandeling	32
3.2.1 Het proces van aanvraag en uitvoering	32
3.2.2 Melders van dierenmishandeling	33
3.2.3 De Nationale Politie	34
3.2.4 De officier van justitie van het Openbaar Ministerie	35
3.2.5 Rechterlijke macht	36
3.3 Uitvoering van forensisch onderzoek	37
3.3.1 Het Nederlands Forensisch Instituut	37
3.3.2 Universiteit Utrecht: Veterinair Pathologisch Diagnostisch Centrum	39
3.3.3 Stichting Forensisch Dieronderzoek	40
3.3.4 Dierenartsen	41
3.3.5 Overige uitvoerders	42
3.4 De afwegingen van aanvragers, gericht op uitvoerders en knelpunten	42
3.4.1 Politie en uitvoerders	43

3.4.2	Openbaar Ministerie en uitvoerders	43
3.4.3	Knelpunten in de aanvraag en uitvoering van forensisch onderzoek	44
4	Kwaliteitseisen voor forensisch onderzoek op dieren	46
4.1	Kwaliteitswaarborgen forensisch onderzoek	46
4.2	Kwaliteitseisen forensisch onderzoek op dieren	49
4.3	De praktijk en verbetermogelijkheden m.b.t. kwaliteit van forensisch onderzoek bij dieren	50
5	Dierenmishandeling in het strafproces en de rol van forensisch onderzoek	52
5.1	Dierenmishandeling in het strafproces	52
5.1.1	Afdoening door het OM	52
5.1.2	Strafoplegging door OM en rechterlijke macht	54
5.2	Rol van forensisch onderzoek in strafproces	55
5.2.1	Rol forensisch technisch adviseur rechtbank en gerechtshof	56
5.2.2	Rol forensisch onderzoek in het strafproces	56
5.2.3	Kwaliteit	59
6	Tot slot	61
6.1	Beantwoording onderzoeksvragen	61
6.2	Slotbeschouwing	66
	Literatuurlijst	67
	Bijlage 1 Leden van de begeleidingscommissie	69
	Bijlage 2 Respondenten	70
	Bijlage 3 Opsporing en vervolging dierenmishandeling in cijfers	71
	Opsporing en afdoening van dierenmishandeling door de Nationale Politie	71
	Bijlage 4 FT-normen	75

Managementsamenvatting

2011: bestrijding van dierenmishandeling versterkt

De aandacht voor de bestrijding van dierenmishandeling is de afgelopen jaren toegenomen. Sinds 2011 is de aanpak van dierenmishandeling versterkt: de politie beschikt over speciale agenten die dierenwelzijn als aandachtsgebied hebben, er is een speciaal meldpunt voor dierenleed opgericht en wetgeving is verscherpt.

Het belang van forensisch onderzoek: whodunit?

Een belangrijk hulpmiddel bij adequate opsporing en vervolging van dierenmishandeling is forensisch onderzoek. Forensisch onderzoek is gericht op waarheidsvinding bij een vermoeden van een strafbaar feit. Kortgezegd: *whodunit?* Forensisch onderzoek helpt de politie bij het onderzoeken van een melding: hoe is een aangekomen dood dier overleden? Het kan het Openbaar Ministerie (OM) helpen bij de bewijslast: wie heeft het dier gedood? En het helpt de rechter om te bepalen: veroordeel ik deze verdachte wel of niet? Kortom: uitkomsten van forensisch onderzoek kunnen leiden tot identificatie van verdachten en kunnen als technisch bewijs dienen in de rechtsgang.

In het regeerakkoord 2017-2021 is de afspraak gemaakt dat onderzocht wordt of het forensisch-pathologisch onderzoek bij dieren door het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) versterkt moet worden.¹ Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft APE Public Economics gevraagd de huidige rol van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken in kaart te brengen. De centrale probleemstelling van het onderzoek is: wat kan gezegd worden over de **aanvraag** en **uitvoering**, inclusief kwaliteit, van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling en de rol van dit onderzoek in het **strafrechtelijk proces**?

De onderzoeksmethode

Om de probleemstelling te beantwoorden, hebben we kwalitatieve en kwantitatieve gegevens verzameld. Allereerst hebben we interviews afgenomen met onder meer aanvragers en uitvoerders van forensisch onderzoek op dieren. Vervolgens hebben we een focusgroep belegd met de zogeheten taakaccenthouders Dierenwelzijn bij de politie. Ook hebben we relevant cijfermateriaal van de politie en OM verzameld en geanalyseerd. Tot slot hebben we een *quickscore* van gerechtelijke uitspraken uitgevoerd.

¹ Vertrouwen in de toekomst, Regeerakkoord 2017-2021, VVD, CDA, D66 en ChristenUnie, 10 oktober 2017, p. 45.

In deze samenvatting presenteren we de belangrijkste bevindingen en geven we een onderbouwd antwoord op de probleemstelling.

Welke partijen vragen forensisch onderzoek naar dierenmishandeling aan en hoe vaak gebeurt dit?

De bestrijding van dierenmishandeling bestaat uit een keten met drie schakels: de politie, het OM en de rechter. Elke partij heeft zijn eigen taak en verantwoordelijkheid in de bestrijding van dierenmishandeling. De politie is verantwoordelijk voor het onderzoeken van meldingen. Als de politie in haar onderzoek een strafbaar feit constateert en een verdachte kan aanwijzen, kan het OM overgaan tot vervolging. Bij de vervolging probeert het OM de bewijslast rond te krijgen, zodat het bij de rechter kan pleiten voor een veroordeling. De rechter beslist op basis van de bewijslast of een verdachte wordt veroordeeld en zo ja, welke straf de mishandelaar krijgt. De politie behandelt ongeveer 600 dierenmishandelingszaken per jaar. Vrijwel al deze zaken worden ingezonden bij het OM. Per jaar komen ongeveer 100 zaken van dierenmishandeling voor de rechter. Het OM doet zelf ook zaken af met een transactie of strafbeschikking, ongeveer 50 op jaarbasis.

Wie voeren forensisch onderzoek naar dierenmishandeling uit?

De voornaamste uitvoerders van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken in opdracht van de politie en OM zijn het NFI en het Veterinair Pathologisch Diagnostisch Centrum van de Universiteit Utrecht (UU). Zij voeren tezamen op jaarbasis minder dan twintig onderzoeken uit. Dit onderzoek laat daarmee zien dat de inzet van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken in kwantitatieve zin relatief beperkt is.

In de periode van 2013 tot en met 2018 heeft het NFI 37 onderzoeken gedaan naar dierenmishandeling. Deze werden aangevraagd door het OM of politie. Het is op basis van de cijfers niet mogelijk een uitsplitsing te maken naar aanvrager. De zaken hadden in sommige gevallen betrekking op meerdere dieren. Bijna de helft van de onderzoeken had betrekking op honden.

Het NFI verricht geen secties op dode dieren, het zogeheten forensisch pathologisch onderzoek. Als pathologisch onderzoek nodig is, bijvoorbeeld om de doodsoorzaak van een dier vast te stellen, werkt het instituut samen met een dierpatholoog van de UU. De dierpatholoog voert de sectie uit en rapporteert hierover. Bij de UU zijn ook nog andere experts werkzaam die samenwerken met het NFI bij dierenmishandelingszaken.

Tussen 2013 en 2018 verrichtten de experts van de UU 83 onderzoeken in dierenmishandelingszaken. 58 van deze onderzoeken verrichtten de experts op aanvraag van de politie en het OM. Zeven onderzoeken verrichtten de experts op aanvraag van het NFI. De overige 18 onderzoeken werden verricht op aanvraag van andere betrokken partijen (de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID), Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) en Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA)). Ook bij de UU heeft bijna de helft van de gevallen betrekking op honden.

Een derde partij die in Nederland forensisch onderzoek bij dieren uitvoert, is de Stichting Forensisch Dieronderzoek (Stichting Fdoz). Deze private partij legt zich toe op het aanbieden van laagdrempelig forensisch onderzoek, specifiek bij een vermoeden van dierenmishandeling. De stichting bestaat uit een forensisch dierenarts en een humaan forensisch patholoog, die zonder hiervoor een vergoeding te vragen, met name dode dieren onderzoeken.

De Stichting Fdoz behandelt naar eigen inschatting ongeveer 50 zaken per jaar. Dit kunnen zaken zijn die zijn aangevraagd door politiemedewerkers, het OM, dierenambulances of particulieren. Er zijn geen jaarlijkse registratiegegevens van het aantal zaken dat de stichting behandelt beschikbaar.

Hoe is de kwaliteit van het forensisch onderzoek?

Forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken is een discipline in ontwikkeling. Dat geldt voor zowel de inzet van forensisch onderzoek bij het opsporingsonderzoek, c.q. het aanvragen ervan, als de uitvoering van het onderzoek. Er is geen kader of set kwaliteitsnormen voor het specifieke deskundigheidsgebied forensisch onderzoek op dieren en dierlijke sporen. Wel moeten de onderzoeksruimtes voor forensisch onderzoek voldoen aan kwaliteitsnormen en toetst het College gerechtelijke deskundigen de deskundigheid van forensisch onderzoekers wanneer hun rapportage of deskundigenverklaringen ingebracht worden in een rechtszaak. De gesprekspartners geven aan vooralsnog geen problemen te ondervinden met betrekking tot de kwaliteit van forensisch onderzoek op dieren; de resultaten zijn voor hen bruikbaar.

Welke rol speelt het forensisch onderzoek in de strafrechtelijke vervolging van dierenmishandelaars?

De uitkomsten van forensisch onderzoek kunnen in het strafproces worden ingebracht in de vorm van een rapportage of deskundigenverklaring. De uitkomsten van forensisch onderzoek dienen, net als ander bewijs, om de tenlastelegging van de officier van justitie te onderbouwen of een alternatieve verklaring van een

verdachte te pareren. Omgekeerd kunnen uitkomsten van forensisch onderzoek door de verdediging gebruikt worden om de tenlastelegging van een officier te betwisten.

Welke knelpunten ervaren aanvragers en uitvoerders van forensisch onderzoek in dierenmishandelingszaken?

Beperkt budget voor het uitvoeren van forensisch onderzoek kan een probleem vormen. Het komt voor dat onderzoek niet wordt uitgevoerd omdat er geen budget beschikbaar is. Dit onderzoek heeft geen inzicht kunnen verschaffen in de specifieke omvang van dit probleem. Forensisch onderzoek naar dieren moet bovendien 'concurreren' met ander forensisch onderzoek in humane zaken. Verschillende betrokkenen – zowel bij het OM als onder de uitvoerders van forensisch onderzoek – menen dat er door beperkte budgetruimte kansen onbenut blijven.

Het onderzoek laat zien dat zowel uitvoerders als aanvragers nog bezig zijn hun processen en standaarden rondom forensisch onderzoek op dieren vorm te geven. De discipline en de inzet ervan zijn als geheel nog niet landelijk, uniform geprotocolleerd. Bijvoorbeeld bij de politie, waar in de praktijk regionale verschillen in de uitvoeringspraktijk bestaan, leidt dit tot de ontwikkeling van verschillende lokale werkwijzen en voorkeuren voor uitvoerders. Het feit dat de discipline als zodanig nog jong is, heeft ook andere consequenties. Voor adequaat forensisch onderzoek is het noodzakelijk dat de juiste procedures worden gevolgd en dat met name het verzamelen en 'veilig stellen' van sporen aan het begin van de opsporingsketen op de juiste manier gebeurt. Uit dit onderzoek blijkt dat potentiële aanvragers van forensisch onderzoek die het eerst aanwezig zijn op de betreffende locatie, niet altijd op de hoogte zijn van de correcte procedures en handelingswijzen.

Management summary

2011: reinforcing the means to combat animal abuse

In past years, fighting animal abuse has received more attention. As of 2011, more means have been made available in combatting animal abuse: police officers specializing in animals have been introduced, a special contact point for reporting animal abuse was established and relevant legislation was updated.

The importance of forensics: whodunit?

Forensic investigation is an important tool in the investigation and prosecution of animal abuse. It can provide clarity where a crime is suspected. Forensics can help the police by determining the cause of death of an animal found dead. It can aid the Public Prosecution Service by providing evidence of who killed the animal in question. And it serves the judge in making the decision of whether or not to convict a suspect. In short, forensic evidence can lead to identifying suspects and can serve as technical evidence in the legal prosecution process.

The coalition agreement of 2017-2021 states that research will be done into the question whether the capacity for forensic pathology regarding animals at the Netherlands Forensic Institute (NFI) needs to be expanded upon. The Research and Documentation Centre (WODC) of the Ministry of Justice and Security has asked APE Public Economics to research the current role of forensic investigation in cases of animal abuse. The question central to this project is: what can be said about the request for and execution, including quality, of forensic investigation in cases of animal abuse and the role of forensic evidence in the legal prosecution process?

Research methods

To answer the research questions, we have collected both qualitative and numerical data. We started by conducting interviews with, amongst others, those commissioning and executing forensic investigations concerning animals. We then organised a focus group with the police officers that specialise in animal cases. We collected and analysed relevant data from the police and Public Prosecution Service. Finally, we conducted a quick scan of sentences pronounced by the judiciary in cases of animal abuse.

In this summary we present the most important findings and answer the research questions.

What parties are involved in requesting forensic investigation in cases of animal abuse and how frequently does this take place?

In combatting animal abuse three main parties are involved: the police, the Public Prosecution Service and the judiciary. Each party has its own role and responsibilities. The police is tasked with investigating reports of animal abuse. If the investigation concludes that a criminal offence did take place and the police has identified a suspect, the Public Prosecution Service can indict the suspect. The public prosecutor aims to produce conclusive evidence, to ensure the judge moves towards a conviction. The judiciary pronounces sentence, determining whether a suspect is guilty and what the sentence will be. The police investigates around 600 cases of animal abuse a year. Almost all cases are sent to the Public Prosecution Office. Around 100 cases a year are brought before a judge. The Public Prosecution Service concludes around 50 cases a year without involving the judiciary, by completing transactions or issuing penalty decisions.

What parties conduct forensic investigations in cases of suspected animal abuse?

The regular forensic investigators in cases of suspected animal abuse, commissioned by the police and the Public Prosecution Service, are the NFI and the Veterinary Pathology Diagnostics Centre of Utrecht University (UU). Together they conduct less than 20 forensic investigations a year. We conclude, therefore, that the use of forensics in cases of suspected animal abuse is relatively limited.

In the period of 2013 to 2018 the NFI conducted 37 forensic investigations related to animal abuse. These investigations were either commissioned by the police or the Public Prosecution Service. It is not possible to distinguish between the two. Some of these cases involved multiple animals. Almost half of the cases concerned dogs.

The NFI does not perform autopsies on deceased animals, also known as the field of forensic pathology. When forensic pathology concerning an animal is required, for instance to determine the cause of death of an animal, the institute collaborates with a veterinary pathologist of the UU. The veterinary pathologist conducts the autopsy and reports to the NFI. The UU also houses various other experts in the field of veterinary science that work together with the NFI in cases regarding animal abuse.

Between 2013 and 2018 experts of the UU conducted forensic investigations in 83 cases where animal abuse was suspected. 58 of these investigations were commissioned by the police or the Public Prosecution Service. In 7 cases the NFI was the commissioning party. The remaining 18 investigations were

conducted at the request of various other actors involved in cases of animal abuse (*de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID)*, *Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)* and *Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA)*). Of the investigations handled by the UU again about half pertained to dogs.

A third party that conducts forensic investigation in cases of suspected animal abuse is the Veterinary Forensic Team (VFT, or *Stichting Forensisch Dieronderzoek*). This private foundation offers forensic services that are easily accessible, as they do not charge for their services. The foundation consists of a (regular) forensic pathologist and a forensic veterinarian, that conduct autopsies on animals.

The VFT conducts around 50 investigations a year, according to their own estimation. These are commissioned by the police, animal rescue organisations and private persons. There are no data available from registration systems of the foundation regarding the number of conducted investigations each year.

What can be said regarding the quality of the forensic investigation in cases of suspected animal abuse?

The application of forensic science to animals and on animal materials as a discipline is relatively new. At the same time the process of commissioning this type of forensic investigation is still developing as well. There is no universal framework of standards for forensic investigation regarding animals in particular. The equipment and laboratories used are held to the same standards as all forensic investigations are. A panel for expert witnesses tests the expertise of those delivering evidence before the courts. The respondents that were part of this research indicate that at this time they do not run into difficulty when it comes to the quality of forensic investigation where animals are concerned; and that it serves its intended purpose.

What role do forensics play in the legal prosecution of animal abusers?

The results of a forensic investigation can be presented in court as a report or as an expert witness statement. The forensic evidence, just as in all cases, serves to either substantiate the indictment by the public prosecutor or else to disprove (part of) an alternate version of events brought forth by the suspect. Similarly, evidence can be used by the defence to cast doubt on the indictment by the Public Prosecution Service.

What bottle necks arise in the commissioning and execution of forensic investigations in cases of suspected animal abuse?

Limited funds available for forensics can be a problem. Forensics can be left unutilised due to a lack of budget. This research does not shed light on the magnitude of this problem. Forensic investigation in cases concerning animals also has to 'compete', in a way, with cases concerning people. Various parties involved in our research, at the Public Prosecution Service and amongst those executing forensic investigations, state that opportunities for employing forensics are not always taken because of the limited funds available.

Our research highlights that both forensic investigators and those commissioning forensics, are still shaping their processes and standards for cases regarding animal abuse. The discipline does not yet contain nation-wide and uniform protocols. For instance with the police, where methods can differ locally, this leads to different processes developing simultaneously and different preferences arising for various forensic investigators. The fact that the discipline is relatively young has other consequences as well. For a forensic investigation to produce adequate results, it is necessary that the correct procedures are followed and especially the collection of trace evidence at the very beginning of an investigation is done in the correct manner. Our research indicates that those first at the scene in question, that might later commission forensics, are not always familiar with the correct procedures and ways of handling forensic evidence.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek: versterking forensische expertise in dierenwelzijnszaken gewenst?

De aandacht voor de bestrijding van dierenmishandeling is de afgelopen jaren toegenomen. Uit onderzoek is gebleken dat dierenmishandeling en andere vormen van criminaliteit en mishandeling, zoals huiselijk geweld, verband met elkaar houden.² Ernstige vormen van dierenmishandeling kunnen bovendien een opstap zijn naar gewelddadige misdrijven tegen personen.³ Mede hierom staat de bestrijding van dierenmishandeling op de agenda en is per 2011 de aanpak van dierenmishandeling en -verwaarlozing geïntensiveerd.

Forensisch onderzoek bij dierenmishandeling: nog buiten beeld

In 2016 is de geïntensiveerde aanpak geëvalueerd, met name de samenwerking tussen de diverse partijen betrokken bij de aanpak van dierenmishandeling en -verwaarlozing.⁴ In de evaluatie van die aanpak en andere onderzoeken naar dit onderwerp is de rol van *forensisch onderzoek* bij de opsporing en vervolging van dierenmishandeling niet betrokken. Voorwaardelijk voor het vervolgen van dierenmishandeling is het herkennen en adequaat opsporen ervan. Forensisch onderzoek naar letsel bij dieren is daarbij een noodzakelijk hulpmiddel. In het regeerakkoord 2017-2021 is daarom de afspraak gemaakt dat onderzocht wordt of het forensisch-pathologisch onderzoek bij dieren door het NFI versterkt moet worden.⁵ Tegen deze achtergrond wil het Directoraat-Generaal Politie en Veiligheidsregio's van het ministerie van Justitie en Veiligheid meer inzicht verkrijgen in de aanvraag,

² Enders-Slegers, M.J. en M. Janssen (2009). Cirkel van geweld: Verbanden tussen dierenmishandeling en huiselijk geweld. Universiteit Utrecht en AdSearch: Utrecht/Amsterdam.

³ Zie bijvoorbeeld de internationale studies: F.R. Ascione et al. (2007), Battered pets and domestic violence: Animal abuse reported by women experiencing intimate violence and by non-abused women, *Violence Against Women*, 13(4), pp. 354-373; A.M. Volant et al. (2008), The relationship between domestic violence and animal abuse: An Australian study, *Journal of Interpersonal Violence*, 23, pp. 1277-1295.

⁴ Van Leiden, I., M. Hardeman, T. van Ham, L. Scholten & A. van Wijk (2016). Hoe lopen de hazen? De stand van zaken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing. Arnhem: Bureau Beke.

⁵ Vertrouwen in de toekomst, Regeerakkoord 2017-2021, VVD, CDA, D66 en ChristenUnie, 10 oktober 2017, p. 45.

uitvoering en kwaliteit van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling en de rol van dit onderzoek in het strafrechtelijk proces. Het WODC heeft onderzoeksbureau APE Public Economics gevraagd verkennend onderzoek uit te voeren dat inzicht biedt in de rol van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken. In de volgende paragraaf presenteren we de vragen waar dit onderzoek antwoord op geeft.

Wat is forensisch onderzoek?

Forensisch onderzoek is onderzoek naar sporen dat gedaan wordt ten behoeve van gerechtelijk onderzoek. Forensisch onderzoek kan bijdragen in de zoektocht naar een mogelijke dader of kan helpen bij het uitzoeken wat er precies gebeurd is. Forensisch onderzoek is gestoeld op natuurwetenschappelijke methoden en technieken en gericht op waarheidsvinding ten aanzien van een delict.⁶ Forensisch onderzoek wordt ingezet door verschillende partijen binnen de strafrechtketen bij zowel de opsporing en vervolging als de bestrafing van verdachten.

Binnen de forensische wetenschap zijn er tal van onderzoeksgebieden, variërend van ballistiek (onderzoek naar wapens en munitie) tot DNA-onderzoek en handschriftonderzoek. Waar wij in dit onderzoek spreken van forensisch onderzoek wordt bedoeld forensisch-technisch (bijvoorbeeld glasschervenonderzoek) en forensisch-medisch onderzoek (bijvoorbeeld forensische pathologie). Forensisch-technisch onderzoek is een verzamelnaam voor een keur aan forensische technieken en expertises die worden ingezet als onderdeel van het opsporingsonderzoek. Samen met andere middelen (bijvoorbeeld verhoren) wordt forensisch-technisch onderzoek ingezet om de bewijsvoering sluitend te krijgen. Forensisch-medisch onderzoek, ook wel forensische geneeskunde genoemd, is de verzamelnaam voor de onderzoeken waarbij medische kennis toepast wordt ten behoeve van gerechtelijk onderzoek. Denk bijvoorbeeld aan DNA-onderzoek of forensische pathologie (postmortaal lichamelijk onderzoek bij (een vermoeden van) niet-natuurlijk overlijden, ook wel de forensische lijkschouw genoemd).

Naast forensisch-technisch en forensisch-medisch onderzoek, bestaat er ook forensische psychologie en psychiatrie die kunnen bijdragen aan waarheidsvinding. Deze vormen van forensisch onderzoek richten zich op de strafbaarheid van de verdachte en komen later in de rechtsgang aan de orde dan het forensisch-technisch en forensisch-medisch onderzoek. Ook het aan het licht brengen van strafbare feiten zoals fraude of cyber-crime, kan forensisch

⁶ Broeders, A. P. A. & Muller E. R. (2008). Forensische wetenschap, orde en veiligheid. Deventer: Kluwer.

onderzoek genoemd worden. Deze vormen van forensisch onderzoek vallen buiten het bestek van dit onderzoek omdat zij geen betrekking hebben op het dier.

1.2 Onderzoeksvragen

Het WODC heeft de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

Aanvraag en uitvoering

1. Wat kan gezegd worden over de aanvraag van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling? (o.a. type aanvragers, reden van aanvraag, wijze van aanvraag, proces van aanvraag, redenen van niet uitvoeren van aangevraagde onderzoeken, en dergelijke);
2. Wat kan gezegd worden over de frequentie waarmee deze onderzoeken worden verricht?;
3. Wat kan gezegd worden over de uitvoering van deze onderzoeken? (onder andere type uitvoerders, werkwijze, verschillen tussen uitvoerders, samenwerking tussen uitvoerders, kosten van onderzoek, en dergelijke).

Kwaliteit onderzoek

4. Welke kwaliteitseisen (vanuit de forensische wetenschap) zijn te benoemen ten aanzien van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling en in hoeverre wordt hier in de praktijk aan voldaan?
5. In hoeverre ervaren uitvoerders van forensisch onderzoek knelpunten bij de uitvoering van het onderzoek en hoe kunnen deze eventuele knelpunten worden weggenomen? (onder andere capaciteit, kennisbehoefte, financiering, en dergelijke).

Strafrechtelijk proces

6. In hoeverre en op welke wijze worden de resultaten van forensisch onderzoek gebruikt bij strafrechtelijke processen over dierenmishandeling?;
7. Is het huidige forensisch onderzoek afdoende om tot vervolging van dierenmishandelaars te kunnen komen? Zo nee, wat moet er dan anders?

1.3 Scope van de verkenning: breed onderzoek onder alle partijen bij forensisch onderzoek naar dierenmishandeling

Goed overzicht van betrokken partijen

De onderzoeksvragen en ordening daarvan (zie paragraaf 1.2) maken duidelijk dat forensisch onderzoek een schakel in de keten is ten behoeve van opsporing en vervolging. Hierbij zijn diverse partijen betrokken, als aanvrager van forensisch onderzoek of als uitvoerder. Daarbij is het zo dat niet alle aanvragers op dezelfde wijze gebruik maken van en toegang hebben tot de uitvoerders van forensisch onderzoek. Deze constatering maakt de reikwijdte van het onderzoek breed, omdat niet uitsluitend de uitvoering van forensisch onderzoek in de verkenning wordt meegenomen.

Onderzoek richt zich primair op dierenmishandeling

Dit onderzoek, waarbij forensisch onderzoek in dienzaken centraal staat, richt zich primair op *dierenmishandeling*. Het gaat daarbij om incidentele vormen van mishandeling. Niet om de meer structurele aantasting van het dierenwelzijn, *dierverwaarlozing*. Dit omdat bij dierverwaarlozing de situatie vaak evident is en forensisch onderzoek geen in te zetten hulpmiddel is. Dit blijkt ook uit ons onderzoek. Daarbij richten wij ons in het onderzoek op alle gehouden dieren: gezelschapsdieren, in het klein gehouden hobbydieren, landbouw(huis)dieren en bedrijfsmatig gehouden dieren, en ook wilde dieren (bijvoorbeeld herten).

1.4 Methode en technieken: brede veldverkenning

Deze rapportage is gebaseerd op een brede veldverkenning. In het kader van deze veldverkenning is literatuuronderzoek uitgevoerd, zijn interviews afgenomen, is een focusgroep met medewerkers van de politie belegd, is een quickscan van gerechtelijke uitspraken over dierenmishandelingszaken uitgevoerd en is relevant cijfermateriaal verzameld en geanalyseerd.

Literatuuronderzoek is ingezet bij alle onderdelen van het onderzoek: A (Inventarisatie huidige praktijk), B (Kwaliteit van het onderzoek) en C (Strafrechtelijk proces). Beleidsdocumenten, kamerstukken, convenanten, andere onderzoeken, jaarverslagen van betrokken instanties en wetenschappelijke literatuur maakten onderdeel uit van het literatuuronderzoek (zie ook Literatuurlijst).

Door de brede insteek en het (voornamelijk) kwalitatieve karakter van het onderzoek, vormen *interviews* een groot deel van het onderzoek. Om de gehele keten rondom forensisch onderzoek op dieren in kaart te brengen zijn in totaal achttien (groeps)interviews afgenomen. Gesprekken zijn gevoerd met de verschillende

partijen die in elk van de schakels (aanvraag, uitvoering, opsporing en afdoening) een rol spelen bij de dierenmishandelingszaken. In aanvulling daarop is een *focusgroep* georganiseerd met zogeheten taakaccenthouders Dierenwelzijn van de Nationale Politie. Bij deze bijeenkomst waren acht politiemedewerkers aanwezig, uit vijf regio's. In bijlage 2 is een overzicht opgenomen van de interviewrespondenten en de deelnemers aan de focusgroep.

Voor het beantwoorden van onderzoeksvraag 6 en 7 hebben wij, naast de eerder genoemde onderzoeksmethoden, een *quickscan van gerechtelijke uitspraken* uitgevoerd. Het betreft publiek toegankelijke gerechtelijke uitspraken in dierenmishandelingszaken. Op basis van de quickscan en interviews met officieren van justitie en forensisch medewerkers van de rechtbank hebben wij ons een beeld gevormd van de rol van forensisch onderzoek in het stafproces.

Tot slot hebben we relevant *cijfermateriaal* verzameld en geanalyseerd om (a) zicht te krijgen op de prevalentie van dierenmishandeling (bij politie, OM en de rechter) en (b) op de inzet van forensisch onderzoek in dierenmishandelingszaken. Dit laatste wordt niet centraal geadministreerd. We hebben hierin inzicht verkregen door veelgevraagde uitvoerders van forensisch onderzoek bij dieren te vragen hoe vaak zij gevraagd worden onderzoek te doen in een dierenmishandelingszaak.

Bevindingen van de onderzoekers zijn op een later moment aan een deel van de interviewrespondenten ter *validatie* teruggelegd. Hen is gevraagd te reflecteren op de synthese van bevindingen.

Wij danken alle organisaties en medewerkers die hebben deelgenomen aan dit onderzoek voor hun constructieve inbreng en tijdsinvestering.

1.5 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd:

- In hoofdstuk 2 schetsen we de context. We gaan in dit hoofdstuk in op de beleidsverantwoordelijke instanties, ontwikkelingen in de context en het wettelijk kader voor de aanpak van dierenmishandeling;
- In hoofdstuk 3 staan de onderzoeksvragen over de huidige praktijk centraal. We focussen op de aanvragers en uitvoerders van forensisch onderzoek en staan stil bij de overweging van aanvragers om voor specifieke uitvoerders te kiezen;
- In hoofdstuk 4 bespreken we de bevindingen met betrekking tot de kwaliteit van forensisch onderzoek. Het gaat daarbij niet om de vraag of de uitvoerders kwalitatief goed genoeg zijn, maar om de waarborgen (eisen) die er zijn om

kwaliteit te garanderen. Ook benoemen we mogelijkheden om de kwaliteit van forensisch onderzoek bij dieren te verbeteren;

- In hoofdstuk 5 staan we stil bij de vraag: wat is de rol van forensisch onderzoek in het strafproces? We bespreken ook of het huidige forensisch onderzoek afdoende is om tot vervolging van dierenmishandelaars te kunnen komen;
- In hoofdstuk 6 geven we achtereenvolgens antwoord op de onderzoeksvragen en formuleren we onze conclusie.

2 Context

In dit hoofdstuk schetsen wij de beleidscontext rondom dierenwelzijn en de relevante ontwikkelingen die daarin hebben plaatsgevonden in de afgelopen jaren. We beschrijven tevens het wettelijk kader waarmee dierenmishandeling strafbaar is gesteld en waarbinnen de betrokken partijen opereren in de opsporing en vervolging. We beginnen het hoofdstuk met een omschrijving van de beleidsverantwoordelijke instanties.

2.1 Beleidsverantwoordelijke instanties

De ministeries van Justitie en Veiligheid (JenV) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) zijn op Rijksniveau betrokken bij het beleid gericht op het welzijn van dieren en het bestrijden van dierenmishandeling. Het ministerie van JenV heeft het gezag over de Nationale Politie en het OM, waarvoor het middels de Veiligheidsagenda de prioritering en taakstelling bepaalt.⁷ Daarnaast wordt lokaal invulling gegeven aan dit beleid door het OM en burgemeesters in hun functie als lokaal gezag op het gebied van veiligheid en openbare orde. Zij geven lokaal en concreet leiding aan de activiteiten van de politie.⁸

Het ministerie van LNV heeft het gezag over de prioritering en taakstelling van de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), die beide een rol hebben in de (bestuurlijke) afdoening van dierenwelzijnszaken (zie verder paragraaf 2.4). De NVWA heeft zelf beslissingsbevoegdheden in bestuursrechtelijke zaken en de RVO doet de afdoening van zaken aangedragen door inspecteurs van de Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID). Op de taken en verantwoordelijkheden van deze organisaties gaan we in paragraaf 2.4 verder in.

⁷ Van Leiden, I., M. Hardeman, T. van Ham, L. Scholten & A. van Wijk (2016). Hoe lopen de hazen? De stand van zaken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing. Arnhem: Bureau Beke.

⁸ Ibidem.

Box 2-1 Wettelijk kader dierenwelzijn

Bij de bestraffing van dierenmishandeling zijn de volgende wetten relevant, naar 'zwaarste feit' (van zwaar naar minder zwaar):

art. 2.10, lid 1, Wet Dieren – Doden van dieren: dit artikel stelt dat het verboden is dieren te doden die benoemd zijn per algemene maatregel van bestuur, waarbij de uitzondering voor het produceren van dierlijke producten wordt gemaakt.

art. 350, lid 2 Sr. – Doden of mishandelen van dieren van een ander: artikel 350 van het wetboek van strafrecht ziet toe op het opzettelijk en wederrechtelijk vernielen, beschadigen, onbruikbaar maken of wegmaken van een goed dat een ander toebehoort, waarbij lid 2 specificereert dat hetzelfde strafmaximum geldt waar het een dier betreft dat een ander toebehoort (en het doodmaken daarvan). Hierop staat een gevangenisstraf van maximaal drie jaar of een geldboete van de vierde categorie.

art. 2.1 lid 1 en lid 6, Wet Dieren – Dierenmishandeling: met dit artikel wordt verboden "om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen".

art. 254 Sr. – Ontuchtige handelingen met een dier: artikel 254 stelt dat iemand die ontuchtige handelingen met een dier verricht bestraft kan worden met een maximale straf van één jaar en zes maanden of een geldboete van de vierde categorie.

2.2 Beleidscontext en relevante ontwikkelingen

Het kabinet Rutte-I heeft dierenwelzijn en het bestrijden van dierenmishandeling prominent op de kaart gezet in Nederland. Sindsdien zijn er verschillende beleidsveranderingen doorgevoerd waarmee de aanpak van dierenverwaarlozing en -mishandeling is geïntensiveerd. Hieronder gaan we daar nader op in.

Per 2011 taakaccenthouders Dierenwelzijn

Het regeerakkoord uit 2010 van VVD en CDA, met gedoogsteun van PVV, kondigde de komst van 500 vrijgestelde *dierenpolitieagenten* aan. De toenmalig minister van Veiligheid en Justitie heeft in 2012 180 zogeheten taakaccenthouders (TAHs) Dierenwelzijn aangesteld⁹ en gaf daarmee invulling aan dit punt uit het regeerakkoord. De aanpak van dierenmishandeling is opgenomen binnen het reguliere werk van de Nationale Politie en belegd bij de Robuuste Basisteams, die alle over TAHs Dierenwelzijn beschikken.¹⁰ Een Robuust Basisteam werkt ofwel voor een hele gemeente,

⁹ Tweede Kamer, 2011-2012, 29628 nr. 257.

¹⁰ Tweede Kamer, 2012-2013, 28286 nr. 619.

een aantal wijken van een grote gemeente of voor meerdere (kleinere) gemeenten. Daarmee is per regio ruimte gelaten voor maatwerk en vrijheid in het inrichten van het taakaccenthouderschap Dierenwelzijn. Hier is in de verschillende regio's dan ook anders invulling aan gegeven.¹¹

Introductie centraal meldpunt dierenwelzijn: Meldpunt 144

In 2011 is het *centrale meldpunt 144* in het leven geroepen voor meldingen van dierenmishandeling of verwaarlozing. Het meldpunt is ondergebracht bij de Landelijke Eenheid van de Nationale Politie. De politiemedewerkers op de meldkamer kunnen meldingen doorzetten naar verschillende partijen¹²:

- TAHs Dierenwelzijn: De TAHs kunnen ingeschakeld worden bij meldingen over de verzorging en huisvesting van gezelschapsdieren en hobbymatig gehouden landbouwhuisdieren, waarbij sprake is van een redelijk vermoeden van een strafbaar feit;
- 112/Politie: De politie komt in actie bij situaties 'waar iedere seconde telt'. Bijvoorbeeld om een losgebroken paard te vangen;
- 112/Brandweer: De brandweer wordt ingeschakeld bij meldingen waar snelle hulp aan een moeilijk bereikbaar dier noodzakelijk is. Bijvoorbeeld een paard dat door het ijs is gezakt, of in de sloot is beland;
- NVWA: De NVWA behandelt met name meldingen over bedrijfsmatig gehouden landbouwhuisdieren (vee). Zij ziet toe op de naleving van de wetgeving ten aanzien van het welzijn, de huisvesting en het vervoer van onder meer runderen, geiten, schapen, varkens en kippen;
- LID: Meldingen over vermeende verwaarlozing van dieren, waarbij geen sprake is van een redelijk vermoeden van een strafbaar feit, worden in behandeling genomen door de LID. Het betreft dan meldingen over dieren waarvoor niet 'optimaal' wordt gezorgd, of dieren die in de knel dreigen te raken (bijvoorbeeld door persoonlijke problemen van de eigenaar);
- Dierenambulances: Meldingen kunnen ook doorgezet worden naar de dierenambulances. Dierenambulances zijn in Nederland geen onderdeel van de overheid, maar particuliere organisaties. De aansturing en inzet zijn daarom niet landelijk en wettelijk geregeld. De inzet is afhankelijk van de interne afspraken, beschikbare mensen en middelen van de betreffende dierenambulance. Het kan daarom voorkomen dat een dierenambulance in een regio bijvoorbeeld 's nachts niet uitrukt.

¹¹ Van Leiden, I., M. Hardeman, T. van Ham, L. Scholten & A. van Wijk (2016). Hoe lopen de hazen? De stand van zaken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing. Arnhem: Bureau Beke.

¹² <https://www.politie.nl/themas/contact-144.html?sid=f6731b6c-bcdf-4d31-b06d-7946790326a2#alinea-title-wat-doet-de-politie-met-mijn-melding>. Geraadpleegd 19 april 2019.

Convenant Samenwerking dierenhandhaving

In 2011 is een convenant opgesteld over de samenwerking tussen de verschillende instanties betrokken bij de handhaving op dierenwelzijn. In het Convenant Samenwerking Dierenhandhaving zijn op beleidsniveau afspraken gemaakt over de verdeling van werkzaamheden tussen onder andere de Nationale Politie, de LID en de NVWA, het OM en de RVO. Het convenant heeft tot doel om de handhaving op wetten omtrent dierenwelzijn te optimaliseren. De gemaakte afspraken moeten verduidelijken welke partij in welke situatie verantwoordelijk is voor de opsporing, vervolging of afdoening van meldingen.¹³

De deelnemende partijen aan het convenant nemen deel aan een landelijke stuurgroep. Hierin worden jaarlijks de landelijke ontwikkelingen besproken. Ter ondersteuning van de stuurgroep komt tot vijf keer per jaar een projectgroep bijeen, waarin eveneens de samenwerkingspartners zijn vertegenwoordigd.¹⁴ Momenteel is er een nieuw convenant in ontwikkeling.

Inwerkingtreding Wet dieren

In 2011 is het juridisch kader dat het welzijn van dieren moet borgen aangepast. In dat jaar is de *Wet dieren* in werking getreden. Voor 2011 was er reeds een breed scala aan regelgeving omtrent dierenwelzijn. De Wet dieren vervangt en bundelt reeds bestaande regelgeving (onder andere de gezondheids- en welzijnswet voor dieren). Doel van de bundeling was de complexiteit van de vele wet- en regelgeving te verminderen.¹⁵ De Wet dieren vormt een integraal kader voor wetgeving over dierenmishandeling en -verwaarlozing en geldt naast de bepalingen die in het Wetboek van Stafrecht zijn opgenomen.

De wet stelt dierenmishandeling in het algemeen strafbaar. In artikel 2.1 van de Wet dieren is vastgelegd dat het mishandelen van dieren strafbaar is. Het artikel luidt: *“Het is verboden om zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.”*¹⁶

¹³ Van Leiden, I., M. Hardeman, T. van Ham, L. Scholten & A. van Wijk (2016). Hoe lopen de hazen? De stand van zaken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing. Arnhem: Bureau Beke.

¹⁴ Van Leiden, I., M. Hardeman, T. van Ham, L. Scholten & A. van Wijk (2016). Hoe lopen de hazen? De stand van zaken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing. Arnhem: Bureau Beke.

¹⁵ Memorie van Toelichting Wet dieren, Tweede Kamer, 2007–2008, 31 389, nr. 3.

¹⁶ Wet dieren, 19 mei 2011.

Strenger strafvorderingsbeleid dierenwelzijn

In 2011 is eveneens het strafvorderingsbeleid strengen gemaakt door toenmalig minister Opstelten.¹⁷ In dit beleid zijn de straffen voor delicten met betrekking tot dieren uitgelegd. De richtlijn beschrijft dat aan zwaarder letsel zwaardere straffen opgelegd kunnen worden. Ook werden er omstandigheden benoemd die dienen te leiden tot het aanvragen van een reclasseringsrapport.¹⁸ Sinds maart 2015 is er wederom een nieuwe richtlijn voor de strafvordering van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing in werking gesteld voor het OM. Daarmee is een houdverbod voor dieren toegevoegd als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke straf.¹⁹

2.3 Rolverdeling in de opsporing en vervolging van dierenmishandeling

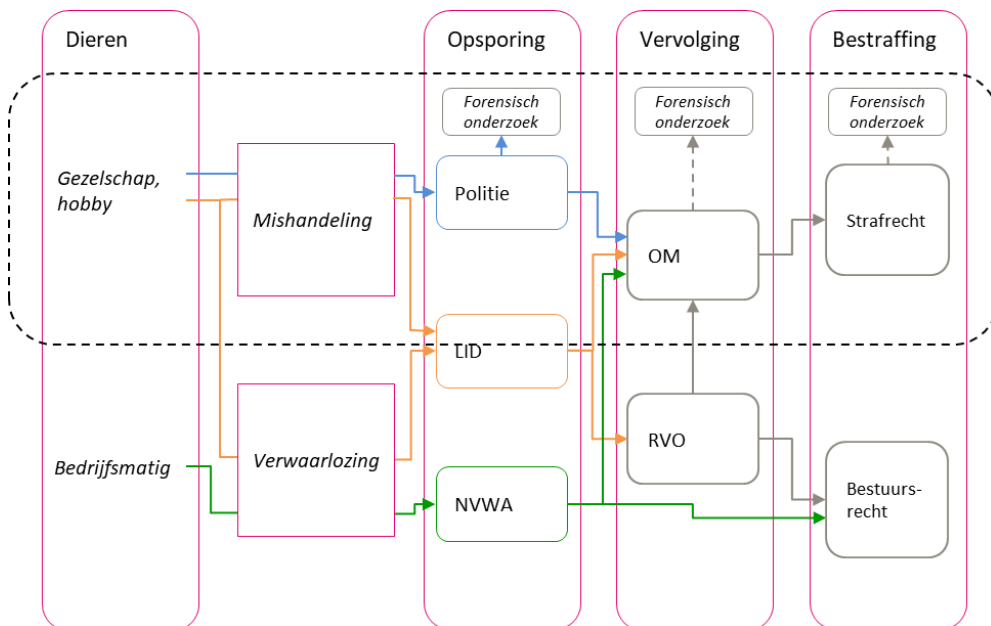
In de opsporing en vervolging van dierenwelzijnszaken zijn de voornaamste partijen de TAHs Dierenwelzijn van de Nationale Politie, de LID, de RVO, de NVWA en het OM. Figuur 2-1 geeft de stromen van meldingen van dierenmishandeling weer, evenals de taakverdeling tussen de verschillende samenwerkingspartners uit het convenant. Meldingen waarbij sprake is van gezelschaps- of hobbydieren en noodhulp behoevende dieren worden in eerste instantie door de politie opgepakt. Wanneer er geen sprake is van een noodsituatie worden meldingen omtrent dit type dieren in principe doorgegeven aan de LID. Meldingen over bedrijfsmatig gehouden dieren handelt de NVWA af.

¹⁷ Tweede Kamer, 29628 nr. 275, 2011-2012.

¹⁸ De reclassering kan op verzoek van het OM of de rechterlijke macht voorlichtingsrapporten uitbrengen, teneinde recidiverisico's in te schatten en met een plan te komen om de recidivekans te verkleinen. Op de rechtszitting kan met de bevindingen van de reclassering rekening gehouden worden bij het bepalen van de strafmaat.

¹⁹ Van Leiden, I., M. Hardeman, T. van Ham, L. Scholten & A. van Wijk (2016). Hoe lopen de hazen? De stand van zaken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing. Arnhem: Bureau Beke.

Figuur 2-1 Schematische weergave taakverdeling dierenwelzijnszaken

Uit interviews met respondenten werkzaam bij de NVWA en het Functioneel Parket is gebleken dat er in de zaken betreffende bedrijfsmatig gehouden (landbouw)dieren, eigenlijk uitsluitend sprake is van dierenverwaarlozing. Zaken van dierenverwaarlozing kunnen over het algemeen makkelijk in het bestuursrecht afgedaan worden. Ten bewijze volstaan over het algemeen foto's, de getuigenverklaring van de inspecteur en/of een diergeneeskundige verklaring van een dierenarts (een verklaring over de gezondheid van het dier). De inzet van forensisch onderzoek is in gevallen van dierenverwaarlozing dan ook zo goed als niet aanwezig. Dit geldt ook voor de zaken van dierenverwaarlozing die behandeld worden door de LID en RVO en afgedaan worden via de bestuursrechtelijke route.

Omdat in het bestuursrecht zelden tot nooit forensisch onderzoek wordt ingezet, richt de rest van dit rapport zich op de zaken binnen de *strafrecht*keten, in het bovenstaande figuur omgeven met de zwarte stippellijn. Zaken die via de NVWA of de LID bij het OM, en dus in het strafrecht terechtkomen, vallen dus wel onder de scope van de rest van dit rapport. In de rest van deze paragraaf bespreken we de rol en werkzaamheden van de Nationale Politie, de LID en de RVO, de NVWA en het OM binnen deze strafrechtketen.

2.3.1 Nationale Politie: Taakaccenthouders Dierenwelzijn

De Nationale Politie is verantwoordelijk voor zogeheten eerstelijns onderzoek bij meldingen van dierenmishandeling, ofwel wanneer er sprake is van een noodsituatie of opzettelijk veroorzaakt dierenleed. Meldingen van dierenmishandeling komen bij de politie binnen via het meldpunt 144, maar dit kan ook via 112 of de

algemene nummers van de politie gebeuren. Hoe meldingen over dieren worden doorgezet verschilt per regio. Meldingen van verwaarlozing worden doorgezet naar de LID (zie hieronder). Een melding van dierenmishandeling wordt binnen de politie niet per se doorgezet naar een TAH. Zij kunnen wel door hun reguliere collega's ingezet of bevraagd worden indien hun expertise vereist is. Voor het ontvangen van meldingen van dierenmishandeling zijn TAHs hierdoor grotendeels afhankelijk van de regionale manier van werken.

TAHs volgen de opleiding 'Opsporing en handhaving in het kader van dierenwelzijn'. De opleiding bestaat uit vier maal twee aansluitende opleidingsdagen, verspreid over een periode van tien weken.²⁰ De TAHs vallen onder de operationele sturing van de basisteams en voor de ontwikkeling van expertise en vakinhoudelijke zaken onder de tactisch coördinator dierenwelzijn (TAC). Iedere politie-eenheid heeft een tactisch coördinator dierenwelzijn en deze hebben onderling twaalf keer per jaar overleg.²¹ Uit onderzoek van Bureau Beke uit 2016 bleek dat de TAHs, afhankelijk van de eenheid waar zij werkzaam zijn, tussen de 20 en 100 procent van hun tijd aan dierenwelzijn besteden.²² Uit de bijeenkomst met TAHs gehouden in het kader van dit onderzoek bleek ook dat de deelnemers een zeer uiteenlopend aandeel van hun tijd besteden aan dierenzaken.

Meldingen met betrekking tot landbouwdieren zet het meldpunt 144 door naar de NVWA. Dit betreft veelal meldingen van dierenverwaarlozing. Overige meldingen van dierenverwaarlozing zet het meldpunt door naar de inspecteurs van de LID.²³

2.3.2 Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming en RVO

De Stichting Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming (LID) voert publieke taken uit op het gebied van handhaving op dierenwelzijn. De LID wordt gefinancierd door het ministerie van LNV en deels door de Dierenbescherming. De werkzaamheden van de LID en de Dierenbescherming zijn verder niet aan elkaar gerelateerd. De taken van de LID worden als volgt geformuleerd: 1) Eerste- en tweedelijns handhavingfunctie 2) Toezicht door routinecontroles 3) Ondersteuning en samenwerking (aan/met de politie), en 4) Eigen initiatief en overige inspecties.²⁴

²⁰ Politieacademie, <https://www.politieacademie.nl/onderwijs/onderwijsaanbod/pa-ges/opleiding.aspx?code=4101402&interessegebied=3&thema=37>. Geraadpleegd 16 mei 2019.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ Als het om meldingen van hulpbehoevende dieren gaat, kan de politie hier zelf ook actie op ondernemen.

²⁴ LID 2018, Jaarverslag, Bijlage II.

De LID voert eerstelijns- (meldingen die zij voornamelijk via meldpunt 144 ontvangt) en tweedelijnsonderzoek (meldingen die door de politie zijn doorgezet) uit naar dieren mishandeling en -verwaarlozing. De LID is gericht op het waarborgen van het welzijn van dieren en dit welzijn verbeteren waar nodig. De aanpak is dan ook met name gericht op herstel van het dier en de situatie waarin deze zich bevindt. De LID komt vooral in actie bij zaken van dierenverwaarlozing en zet daarbij met name bestuursrecht in. RVO heeft de beslisbevoegdheid in deze bestuursrechtelijke afdoening. Naast de bestuursrechtelijke handhaving kan de LID eveneens zaken afhandelen – al dan niet in samenloop met bestuursrecht – in het strafrecht. Strafzaken worden door de LID gerapporteerd aan het Functioneel Parket van het OM. In dat geval maken de LID-inspecteurs een proces-verbaal op. Ook kunnen er dieren in bewaring worden genomen of, in samenwerking met het OM, in beslag worden genomen.

De LID kan daarnaast ondersteuning bieden aan de politie, zowel ter plaatse als door haar specifieke kennis.²⁵ De inspecteurs van de LID kunnen ook op eigen initiatief een signaal onderzoeken dat zij ontvangen en voeren bijvoorbeeld controles uit bij personen die in het verleden (vaker) dieren hebben verwaarloosd. De LID heeft 16,7 fte aan zogenaamde districtsinspecteurs, die in het veld handhavingstaken uitvoeren (peiljaar 2018). Daarnaast zijn er nog twee binnen-inspecteurs werkzaam bij de LID die backoffice en administratieve werkzaamheden verrichten.²⁶

2.3.3 Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit

De NVWA voert onderzoek uit naar mishandeling en verwaarlozing van bedrijfsmatig gehouden dieren. De NVWA kan strafrechtelijk en bestuursrechtelijk optreden bij dierenwelzijnsovertredingen.²⁷ In principe treedt de NVWA bestuursrechtelijk op, tenzij de beschikbare maatregelen daarbinnen niet verstrekkend of effectief genoeg worden bevonden. Dan kan strafrechtelijk worden opgetreden. Wanneer er strafrechtelijk wordt opgetreden, is dit vrijwel altijd om aan te sturen op een houdverbod. Een dergelijk verbod moet door de officier van justitie of de rechter opgelegd worden. Wil de NVWA strafrechtelijk optreden, dan wordt er een proces-verbaal opgemaakt en ingezonden naar het OM.²⁸

²⁵ Ibidem.

²⁶ LID 2018, Jaarverslag, p. 25.

²⁷ NVWA: <https://www.nvwa.nl/over-de-nvwa/hoe-de-nvwa-werkt/werkzaamheden-van-de-nvwa-in-vogelvlucht>. Geraadpleegd op 23-10-2018.

²⁸ Handhaven bij dierenwelzijnsovertredingen: De mogelijkheden van de NVWA. NVWA, november 2018.

Het ministerie van LNV is beleidsverantwoordelijk voor de NVWA. De directeur van de Inlichtingen en opsporingsdienst van de NVWA staat onder gezag van het OM.²⁹ In een handhavingsarrangement tussen de NVWA en het Functioneel Parket van het OM worden de strafrechtelijke prioriteiten voor de NVWA vastgesteld, waarmee de NVWA op een landelijk niveau wordt aangestuurd.³⁰

2.3.4 Het Openbaar Ministerie

Voor de NVWA en de LID in hun toezichthoudende functie voor bedrijfsmatig gehouden dieren is het Functioneel Parket (FP) van het OM de strafrechtelijk vervolgende instantie. Het uitgangspunt blijft dat zaken in het bestuursrecht worden afgedaan, tenzij men tegen de grenzen van de mogelijkheden hierbinnen aanloopt of er sprake is van bepaalde verzwarende omstandigheden. Voor het accepteren van zaken hanteert het FP zogenoemde inzetcriteria voor het strafrecht. Deze criteria zijn:³¹

- Een ernstig feit van dierenmishandeling- of verwaarlozing, waarbij men kan denken aan ernstig letsel, of langdurige mishandeling of verwaarlozing waardoor ernstig leed of letsel is ontstaan;
- De dader geeft de indruk dat er moedwillig, calculerend of recidiverend is opgetreden. Ook eerdere feiten afgedaan in het bestuursrecht duiden in dit geval op recidive;
- De duur en de frequentie van de mishandeling of verwaarlozing zijn van belang voor de beslissing al dan niet het strafrecht in te zetten.

De strafrechtelijk vervolgende instantie voor zaken van gezelschaps- en hobbydieren is het arrondissementsparket (AP) van het OM. Zaken worden door de politie of LID aangedragen bij de arrondissementsparketten. De afweging voor het al dan niet inzetten van opsporingsactiviteiten gebeurt door dezelfde initiële richtlijnen te volgen als voor ieder delict.³² In principe geldt dat als er een bekende of eenvoudig te traceren dader in beeld is, er altijd opsporingsactiviteiten worden ingezet. Wanneer dit niet het geval is, zullen er in principe geen opsporingsactiviteiten gestart worden, tenzij er sprake is van een 'schokkend' feit of het feit betrekking heeft op het dier van een ander.³³ Een feit kan als schokkend worden gezien als er sprake is van een gedood dier of ernstig letsel, een gedood of ernstig verwond dier van een ander, of de veiligheid van personen of goederen in algemene zin in het geding is.

²⁹ Organogram NVWA 2018: <https://www.nvwa.nl/over-de-nvwa/documenten/nvwa/organisatie/opbouw/publicaties/organogram-nederlandse-voedsel-en-warenautoriteit>. Geraadpleegd op 23-10-2018.

³⁰ Van Leiden, I., M. Hardeman, T. van Ham, L. Scholten & A. van Wijk (2016). Hoe lopen de hazen? De stand van zaken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing. Arnhem: Bureau Beke.

³¹ Afwegingskader dierhandhaving voor politie, NVWA, LID en OM, 2011, p. 4.

³² Ibidem.

³³ Afwegingskader dierhandhaving voor politie, NVWA, LID en OM, 2011.

Naast het starten van opsporingsactiviteiten naar dierenmishandeling, is ook de inbeslagname van dieren een strafrechtelijke maatregel die de rechter moet opleggen. Ook het opleggen van een houdverbod is een strafrechtelijke maatregel. Een OvJ kan met een strafbeschikking een houdverbod van maximaal één jaar opleggen, de rechter tot vijf jaar. Een OvJ kan daarnaast zelf een boete of taakstraf opleggen.

3

De huidige praktijk: forensisch onderzoek in de opsporing en vervolging van dierenmishandeling

In dit hoofdstuk wordt vanuit het proces ingegaan op de vraag in welke gevallen, door welke instanties, en hoe vaak forensisch onderzoek wordt aangevraagd. Daarnaast wordt ingegaan op de uitvoerders van forensisch onderzoek. In een afsluitende paragraaf worden de aanvragers aan de uitvoerders gekoppeld, en wordt ingegaan op de knelpunten die in dit onderzoek naar boven zijn gekomen. Om tot een schets van de huidige praktijk van forensisch onderzoek in de opsporing en vervolging van dierenmishandeling te komen, is met alle hierna genoemde partijen gesproken.

In dit hoofdstuk geven we achtereenvolgens antwoord op de eerste drie onderzoeksvragen en onderzoeksvraag 5:

- *Wat kan gezegd worden over de aanvraag van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling?*
- *Wat kan gezegd worden over de frequentie waarmee deze onderzoeken worden verricht?*
- *Wat kan gezegd worden over de uitvoering van deze onderzoeken?*
- *In hoeverre ervaren uitvoerders van forensisch onderzoek knelpunten bij de uitvoering van het onderzoek en hoe kunnen deze eventuele knelpunten worden weggenomen?*

3.1 Forensisch onderzoek

Forensisch onderzoek richt zich op sporen zoeken, sporen onderzoeken en resultaten interpreteren.³⁴ Onder het *zoeken van sporen* valt het proces van het vinden van ‘het spoor’ tot aan de onderzoekstafel. In de praktijk wordt dit deel van het forensisch onderzoek uitgevoerd door de politie. Forensisch medewerkers van de politie, zogeheten technisch rechercheurs, zoeken naar sporen op de plek van een

³⁴ Jacobs, M.J.G. et al (2005), Inzet, organisatie en kwaliteit van de forensisch-technische opsporing bij de politie in Nederland, IVA (WODC): Tilburg.

misdrijf, stellen deze sporen ‘veilig’ en zorgen dat nadere analyse van de sporen mogelijk is.³⁵ Het *onderzoeken van sporen* gebeurt in een laboratoriumomgeving. *Bevindingen* op basis van forensisch onderzoek worden opgeschreven in een rapportage.

Forensisch onderzoek is geen eerste of standaard stap in het onderzoeksproces. Uitgangspunt is dat er eerst gekeken wordt of andere vormen van bewijsmateriaal afdoende zijn. Dit kunnen getuigenverklaringen, een diergeneeskundige verklaring van een dierenarts of foto’s of filmmateriaal zijn. Wanneer deze typen bewijsmateriaal niet afdoende zijn om tot vervolging over te gaan, of wanneer een geval van dierenmishandeling wordt vermoed maar niet evident is, kan ervoor worden gekozen om forensisch onderzoek uit te laten voeren. Hierbij speelt de afweging van kosten en verwachte opbrengsten een grote rol. Dit geldt zowel voor de opbrengsten van onderzoek gericht op het bepalen of er sprake is van dierenmishandeling, als de opbrengsten van het onderzoek wanneer het dient ter bewijslast in een zaak tegen een specifieke verdachte.

Er kan, al dan niet na een eerste advies van de forensisch onderzoekers, ook besloten worden af te zien van nader forensisch onderzoek. Dit kan het geval zijn wanneer het onderzoek geen of niet genoeg resultaten zal opleveren. Bijvoorbeeld omdat het beschikbare materiaal of dier vergaan is en de restanten geen zeggingskracht meer hebben. Ook wanneer er geen verdachte in beeld is en het forensisch onderzoek geen bijdrage zal leveren aan het vinden van een verdachte, kan er besloten worden geen forensisch onderzoek te doen. Eventueel kan het bewijsmateriaal dan wel bewaard worden voor onderzoek op een later moment. Het is ook mogelijk dat aan deze voorwaarden wel wordt voldaan, maar dat toch wordt besloten geen forensisch onderzoek in te zetten gegeven beperkt beschikbare budgetten.

3.2 Aanvragers van forensisch onderzoek bij dierenmishandeling

3.2.1 Het proces van aanvraag en uitvoering

Forensisch onderzoek bij dierenmishandeling wordt ingezet ten dienste van de opsporing en vervolging. Het proces start met een melding van (een vermoeden van) dierenmishandeling. Gegeven de afwegingen die hierboven zijn beschreven, kan forensisch onderzoek aangevraagd worden. Aanvragers binnen de strafrechtketen zijn voornamelijk de Nationale Politie (hierna ook: politie) en het OM, waarvan specifiek het arrondissementsparket. Hiernaast wordt forensisch onderzoek ook incidenteel aangevraagd door anderen partijen, waarbij vaak ook sprake is van

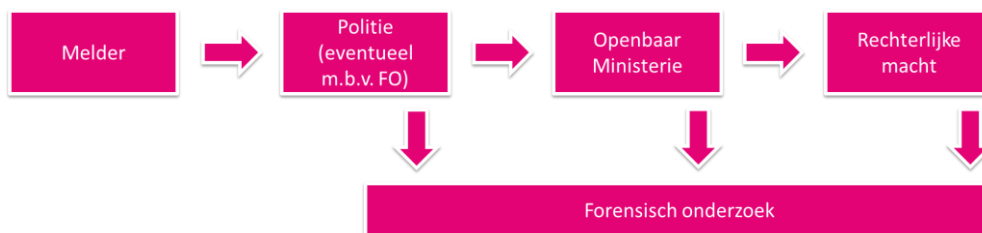
³⁵ Nationale Politie, 2018.

samenwerking met de politie. Hiertoe behoren bijvoorbeeld de LID en de NVWA (zie hoofdstuk 2).

Deze aanvragers vragen onderzoek aan bij uitvoerders van forensisch onderzoek. Hiertoe behoren met name het NFI, het Veterinair Pathologisch Diagnostisch Centrum van de Universiteit Utrecht (UU), en de Stichting Forensisch Dieronderzoek (Stichting Fdoz). Naast deze drie partijen zijn er andere aanbieders van forensisch onderzoek die incidenteel gevraagd worden om forensisch onderzoek te doen in een dierenmishandelingszaak (zie paragraaf 3.3.5).

Het bovenstaande is samengevat in Figuur 3-1: na een melding van een vermoeden van dierenmishandeling kunnen de verschillende actoren betrokken bij de zaak forensisch onderzoek aanvragen. De verschillende actoren die als aanvrager betrokken zijn bij forensisch onderzoek bij dierenmishandeling worden in het vervolg van deze paragraaf besproken. Onderstaande bevindingen zijn gebaseerd op documentanalyse en interviews met betrokken actoren.³⁶

Figuur 3-1 Proces aanvraag forensisch onderzoek in de strafrechtketen

3.2.2 Melders van dierenmishandeling

De eerste schakel in het proces dat leidt tot forensisch onderzoek naar dierenmishandeling is de melder. Een melder van (een vermoeden van) dierenmishandeling kan middels verschillende kanalen een melding maken. Hiervoor wordt in het algemeen het speciaal ingestelde telefoonnummer 144 of het algemene of spoednummer van de politie gebruikt. Een melder van (een vermoeden van) dierenmishandeling is in de meeste gevallen een burger of een dierenarts. Kwantitatieve gegevens over de relatieve aandelen zijn niet bekend. Hiernaast komt het voor dat een politiemedewerker (al dan niet een TAH Dierenwelzijn) of inspecteur van de LID zelf dierenmishandeling tegenkomt in de uitvoering van zijn of haar werk.

De dierenartsen en het LED

Een uitzonderlijke positie binnen het geijkte proces wordt ingenomen door de dierenartsen. Wanneer dierenartsen een (vermoeden van) dierenmishandeling overwegen te melden, kunnen zij sinds kort een beroep doen op het zogenoemde

³⁶ Een lijst met gesproken actoren is te vinden in Bijlage 2.

Landelijke Expertisecentrum Dierenmishandeling (LED). Het LED draait per eind 2017 in pilotvorm en is per 2019 toegankelijk voor alle dierenartsen. Bij het LED zijn het NFI, de UU en Bureau Beke betrokken. Het NFI en de UU als experts op het gebied van respectievelijk forensisch onderzoek en diergeneeskunde. Bureau Beke heeft de pilot helpen ontwikkelen en zal zich hierbinnen richten op wetenschappelijk onderzoek, met name naar de daders van dierenmishandeling.

De experts van het LED ondersteunen dierenartsen bij het herkennen van dierenmishandeling. Bij een vermoeden van dierenmishandeling kunnen dierenartsen (röntgen)foto's of monsters voor toxicologisch onderzoek naar het LED sturen. Een team van forensische experts van het NFI (met expertise op het gebied van forensische geneeskunde, toxicologie en forensische antropologie) en experts op het gebied van diergeneeskunde of (forensische) pathobiologie van de UU voeren vervolgens analyses uit. Voor iedere melding wordt een panel samengesteld van ongeveer drie experts, die tezamen de relevante kennis bezitten voor de melding in kwestie.

Het expertpanel bestaat uit één of meerdere medewerkers van het NFI en medewerkers van de afdeling diergeneeskunde van de UU. De experts van het LED duiden het letsel en geven een verklaring af over de mate waarin zij vermoeden dat er sprake is van dierenmishandeling. Met deze verklaring en bijbehorende rapportage van het LED kunnen de dierenartsen eventueel onderbouwd aangifte van dierenmishandeling doen bij de politie.

Tot 2019 draaide het LED als een pilot. Aan de pilot deden 25 dierenartsen mee.³⁷ Dit houdt in dat zij aanvragen bij het LED konden doen wanneer zij dierenmishandeling vermoedden. In 2018 heeft het LED 20 zaken binnengekregen en behandeld. Iedere zaak die binnenkomt, wordt in principe onderzocht door het LED. Er wordt gestreefd binnen drie werkdagen de bevindingen te delen met de dierenarts. De experts van het NFI hebben samen 160 uur per jaar te besteden aan het LED en maken deze uren vooralsnog niet op. Het LED wordt gesubsidieerd door het ministerie van LNV en het ministerie van JenV. Voor de dierenartsen zijn er geen kosten verbonden aan een aanvraag bij het LED. Hoewel het LED vanaf 2019 toegankelijk is voor alle dierenartsen, verwacht het centrum zelf geen hele sterke toename in het aantal meldingen dat zij per jaar ontvangen.

3.2.3 De Nationale Politie

Een melding van (een vermoeden van) dierenmishandeling komt in het algemeen terecht bij de politie. Bij dierenmishandelingszaken waaraan de politie opvolging

³⁷ Volgens cijfers van de Rabobank waren er in 2017 in totaal 4.400 dierenartsen werkzaam in Nederland en waren er 1.200 dierenartsenpraktijken.

geeft komen politiemedewerkers ter plaatse, en verzamelen eventueel bewijs. Dit doen zij vaak in samenwerking met de Forensische Opsporing (FO), onderdeel van de Nationale Politie. De FO is gespecialiseerd in het verzamelen en veiligstellen van sporen. Van 2014 tot 2018 zijn door de politie landelijk meer dan 30.000 meldingen gemaakt in haar registratiesystemen van feiten die betrekking hebben op dieren. Per jaar werden er in die periode landelijk ongeveer 500 à 600 dossiers met betrekking op dierenwelzijn door de politie in behandeling genomen.³⁸ Dit zijn dossiers vermeld onder de maatschappelijke klasse M051: Gezondheid en welzijn dieren en dierenvervoer/Wet dieren. Uit de korte beschrijving van deze dossiers blijkt dat hier veel verschillende feiten onder geschaard worden, zoals bijvoorbeeld dierenverwaarlozing en gevonden dieren, maar ook daadwerkelijke gevallen van dierenmishandeling zoals bedoeld in dit onderzoek. Het is niet mogelijk deze laatste categorie verder uit de data te filteren.

Het startpunt voor forensisch onderzoek is een plaats delict of een aangetroffen object waarop sporenonderzoek mogelijk is. Het plaats delict of het aangetroffen object wordt door de opsporingsinstantie (politie, maar kan ook LID of NVWA zijn als het een melding betreft die conform de rolverdeling bij hen terecht is gekomen) afgesloten, waarna sporen kunnen worden veiliggesteld. In de regel gebeurt dit wanneer de politie ter plaatse is door daarvoor aangewezen en opgeleide technisch rechercheurs van de FO. Doorgaans stellen de FO-medewerkers sporen veilig. Zij kunnen ook vooronderzoek uitvoeren. Hiermee staan zij veelal aan de start van het proces van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling.

De TAHs of de FO kan ook besluiten tot het opnemen van contact met de beoogde uitvoerders van het forensische onderzoek over de te volgen stappen. Regelmatig worden hierbij al foto's gedeeld om de situatie goed weer te geven. Daarnaast kan, voorafgaand aan het inzetten van forensisch onderzoek, een dierenarts ingezet worden als deskundige. Deze kan een eerste indruk geven of assisteren bij het veiligstellen van bewijsmateriaal (zoals een bloedmonster). Vervolgens kan door deze partijen besloten worden tot de inzet van forensisch onderzoek. Over het algemeen zal hierbij ook al de OvJ betrokken zijn (zie hieronder).

3.2.4 De officier van justitie van het Openbaar Ministerie

De afweging omtrent forensisch onderzoek naar dierenmishandeling binnen de strafrechtketen, wordt in eerste instantie gemaakt door de OvJ van het OM. De OvJs van de arrondissementsparketten geven leiding aan het opsporingsonderzoek naar dierenmishandeling dat wordt uitgevoerd door politie, inspecteurs van de LID of een samenwerking van beide. De OvJ is dan ook de aangewezen partij voor het

³⁸ Zie Bijlage 2 voor meer gedetailleerd cijfermateriaal over de opsporing van dierenmishandeling door de politie.

aanvragen of goedkeuren van forensisch onderzoek. Uit de registratiesystemen van het OM blijkt dat het tussen 2014 en 2018 per jaar tussen de 250 en 400 zaken aangaande dierenmishandeling afdoet. Dit zijn zaken ingediend door de politie, of door andere opsporingsinstanties zoals de LID of de NVWA. Er wordt niet geregistreerd of er forensisch onderzoek is ingezet in een dossier. Het verschil in de aantallen zaken die door de politie en het OM in behandeling worden genomen, wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat de maatschappelijke klassen van de politie breder zijn dan de wetsartikelen waarop de aantallen zaken bij het OM zijn gebaseerd. In hoofdstuk 5 gaan we nader in op het aantal zaken van dierenmishandeling behandeld door het OM.

Na het vooronderzoek wordt door de politie en de betrokken OvJ bekeken of en welke sporen nader moeten worden geanalyseerd en of aanvullend forensisch onderzoek ingezet moet worden. De OvJ beslist of aanvullend forensisch onderzoek ingezet dient te worden in overleg met de forensisch officier van justitie van het parket. Het (maatschappelijk) belang van een zaak, de kosten en kansrijkheid spelen alle mee bij de afweging om al dan niet over te gaan tot forensisch onderzoek. Hier gaan we in paragraaf 3.4 nader op in.

Politie kan ook zelfstandig aanvragen

Als de leider van het opsporingsonderzoek, beslist de OvJ in principe over de inzet van forensisch onderzoek. Uit de interviews blijkt dat in de praktijk opsporende diensten ook forensisch onderzoek laten uitvoeren zonder goedkeuring van de OvJ. Dit gebeurt onder meer wanneer de OvJ heeft beoordeeld dat (aanvullend) forensisch onderzoek niet van toegevoegde waarde is, of vanwege beperkt beschikbaar budget. Ook kan het voorkomen dat politiemedewerkers niet op de hoogte zijn van de geëigende procedure en buiten het OM zelfstandig forensisch onderzoek aanvragen.

Wanneer de politie ervoor kiest om forensisch onderzoek aan te vragen, moet zij dit zelf financieren. In deze afweging speelt onder meer de slagingskans van het onderzoek een rol. Uit de interviews blijkt dat er grote regionale verschillen zijn tussen politieregio's met betrekking tot het zelf aanvragen van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling. De ene regio doet dit relatief regelmatig terwijl dit in de andere regio zelden voorkomt. Een duidelijke oorzaak hiervoor hebben wij niet kunnen achterhalen.

3.2.5 Rechterlijke macht

Ook de laatste schakel in de strafrechtketen, de rechterlijke macht, heeft de mogelijkheid om (aanvullend) forensisch onderzoek aan te vragen. Zowel de rechter-commissaris als de zittingsrechter kunnen deskundigen aanwijzen en (aanvullend) forensisch onderzoek aanvragen. Bij deze overweging kunnen zij zich laten

informereren door medewerkers forensisch technische advisering (ook wel: forensisch medewerkers) van de gerechten. Deze medewerkers hebben een informerende rol richting rechters, waarbij zij als het ware forensische bevindingen vertalen. Zij kijken ook naar de deskundigheid van experts die het forensisch bewijs aanleveren. Er zijn op het moment van schrijven negen forensisch medewerkers werkzaam in Nederland. Na een succesvolle pilot uit 2012-2013 is het aantal van deze medewerkers en de gerechten waar zij werkzaam zijn langzaam uitgebreid.³⁹

In het kader van dit onderzoek zijn forensisch medewerkers van gerechten geïnterviewd. Zij geven aan zeer zelden bevestigd te worden door rechters in zaken aangaande dieren. Naar hun weten is additioneel forensisch onderzoek in een zaak van dierenmishandeling ook nog niet aangevraagd door de rechterlijke macht. In hoofdstuk 5 gaan we nader in op de rol van forensisch onderzoek in het strafproces.

3.3 Uitvoering van forensisch onderzoek

Er zijn verschillende organisaties waar aanvragers terecht kunnen voor forensisch onderzoek. Dit kunnen zowel gespecialiseerde aanbieders van forensisch onderzoek op dieren zijn als algemeen forensisch onderzoekers. In deze paragraaf richten we ons op deze uitvoerders.

De uitvoerende partijen waar forensisch onderzoek wordt aangevraagd bij een vermoeden van dierenmishandeling zijn veelal het NFI, het Veterinair Pathologisch Diagnostisch Centrum van de Universiteit Utrecht (UU) en de Stichting Forensisch Dieronderzoek (Stichting Fdoz). Hieronder gaan we achtereenvolgens in op deze partijen. Daarnaast zijn er diverse partijen die incidenteel als uitvoerder van forensisch onderzoek op dieren geraadpleegd worden. Ook dierenartsen kunnen een rol spelen als uitvoerder van forensisch onderzoek.

3.3.1 Het Nederlands Forensisch Instituut

Het NFI is een agentschap van het ministerie van JenV, en valt daarbinnen onder het Directoraat-Generaal Rechtshandhaving en Rechtspleging. Bij het NFI zijn

³⁹ Tussen 2012-2013 is door de Raad voor de rechtspraak samen met de Universiteit van Amsterdam een pilot Forensische ondersteuning uitgevoerd bij de rechtbanken in Amsterdam, Den Haag en Utrecht. In de pilot werd geëxperimenteerd met de inzet van een forensisch medewerker ter ondersteuning van (straf)rechters en hun juridische ondersteuning. De forensisch medewerker kan vragen beantwoorden en de forensische onderdelen van strafdossiers voorbereiden voor de rechter. Ook kunnen zij adviseren over het laten uitvoeren van aanvullend onderzoek of het bevragen van deskundigen. Zie ook Evaluatie Pilot Forensische ondersteuning rechtbanken Straf, <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Evaluatie%20forensische%20ondersteuning%20rechtbanken.pdf>. Geraadpleegd 9 mei 2019.

diverse disciplines uit de forensische wetenschap ondergebracht, waardoor deze kennis zich in Nederland voor een groot deel op één centraal punt bevindt. Naast het OM en de politie, en andere opsporingsinstanties van de Nederlandse overheid, vragen ook internationale organisaties zoals Europol en Interpol forensisch onderzoek aan bij het NFI.

Forensisch onderzoek op dieren of dierlijk materiaal is geen specifiek specialisme bij het NFI, c.q. bij het NFI zijn geen in dieren en dierlijke sporen gespecialiseerde onderzoekers werkzaam. De bij het NFI werkzame specialisten worden in de praktijk ook ingezet bij onderzoek naar dierenmishandeling. Door het NFI wordt op dieren of dierlijk materiaal forensisch geneeskundig, forensisch antropologisch en toxicologisch onderzoek uitgevoerd. Forensisch geneeskundig onderzoek ziet toe op (letsel aan) zacht weefsel of weke delen en op beoordeling van letselmechanismen. Antropologisch forensisch onderzoek is gericht op de botten en (de ontstaanswijze van) letsel hieraan. Toxicologisch onderzoek is gericht op de aanwezigheid van niet-lichaamseigen stoffen in dieren of bijvoorbeeld in voer of andere substanties waar een dier mee in aanraking is gekomen.

In de periode van 2013 tot en met 2018 heeft het NFI 37 onderzoeken gedaan naar dierenmishandeling. Deze werden aangevraagd door het OM of de politie. Het is op basis van de cijfers niet mogelijk een uitsplitsing te maken naar aanvrager. Tabel 3-1 geeft een overzicht van de zaken die door het NFI behandeld zijn op het gebied van dieren, naar het (primaire) type forensisch onderzoek.

Tabel 3-1 Zaken van vermoeden van dierenmishandeling behandeld door het NFI 2013-2018, naar primaire type onderzoek (aangevrager: OM en/of politie)

	Forensische geneeskunde	Forensische antropologie	Forensische toxicologie	Totaal
2013	3	4	5	12
2014	1	-	1	2
2015	2	-	5	7
2016	4	-	1	5
2017	4	1	1	6
2018	2	1	2	5
				37

Bron: NFI. Bewerking APE.

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat het NFI per jaar gemiddeld bij zes zaken van dierenmishandeling betrokken is. De zaken hadden in sommige gevallen betrekking

op meerdere dieren. Bijna de helft van de onderzoeken had betrekking op honden. In de forensisch diergeneeskundige onderzoeken zitten zowel consulten op basis van foto's of verslagen, als volledige veterinaire secties in samenwerking met de UU (zie ook hieronder).

Een zaak kan over het algemeen enkel bij het NFI in behandeling worden genomen wanneer de OvJ hiermee akkoord is gegaan. De financiering van deze zaken verloopt via een Service Level Agreement (SLA) tussen het OM en het NFI. De SLA geldt voor forensisch onderzoek in algemene zin, waar ook onderzoek op of naar dieren onder kan vallen. Een OvJ heeft geen eigen budget, dit is centraal belegd.

Samenwerking van het NFI met de UU

Voor de interpretatie van bepaalde resultaten van het forensisch onderzoek op dieren door het NFI, is aanvullende expertise op het gebied van diergeneeskunde van de UU nodig. Een voorbeeld hiervan is wanneer er bepaalde niet-lichaamseigen stoffen aangetroffen worden in een dier. Toxicologisch onderzoek van het NFI kan dit uitwijzen, maar de experts van het NFI hebben input van de UU nodig om te kunnen beschrijven wat voor effect die stof precies heeft op het betreffende dier.

Dode dieren worden niet bij het NFI onderzocht, dus als er sectie plaatsvindt gebeurt dit in samenwerking met de UU, alwaar de dierpatholoog de sectie uitvoert (zie ook paragraaf 3.3.2). Het kan voorkomen dat een forensisch arts of antropoloog van het NFI bij de sectie in Utrecht aanwezig is, maar in de praktijk wordt er meer op afstand samengewerkt aan de resultaten. Het NFI kan de UU ook benaderen voor de daar aanwezige expertise op het gebied van diergeneeskunde, pathobiologie of andere sub-specialismen bij dieren. Andersom kan de UU het NFI benaderen voor advies omtrent aanvullend forensisch onderzoek bij dieren (bijvoorbeeld bij wond- en letselinterpretatie).

3.3.2 Universiteit Utrecht: Veterinair Pathologisch Diagnostisch Centrum

Het Veterinair Pathologisch Diagnostisch Centrum (VPDC) van de UU werkt ook individueel aan zaken van dierenmishandeling. Bij de UU is expertise aanwezig op het gebied van diergeneeskunde, radiologie bij dieren en pathobiologie. Wanneer er een aanvraag voor toxicologisch onderzoek binnenkomt wordt deze doorverwezen naar het NFI, of een ander extern laboratorium. De UU voert secties uit op dieren. Ook kunnen zij röntgenfoto's, een CT-scan of MRI maken.

In de praktijk neemt een opsporende dienst (vaak politie en OM) zelf eerst contact op met de contactpersoon dierpathologie van de UU. Naar aanleiding van een schets van de situatie en het materiaal dat beschikbaar is om te onderzoeken, geeft de UU aan welke mogelijkheden voor forensisch onderzoek zij ziet en geeft zij een indicatie van de kosten van het onderzoek. Bij de UU probeert men altijd een

kostenraming op te stellen, mede omdat de kosten per zaak erg kunnen verschillen. De grootte van het dier kan bijvoorbeeld voor een verschil in kosten zorgen, maar ook het soort scan dat uitgevoerd wordt, is van belang voor de kostenraming.⁴⁰ De kosten worden meestal betaald door het OM. Incidenteel (bij afwijzing van het OM) betaalt de politie voor de uitvoering van forensisch onderzoek bij de UU.

De onderstaande tabel geeft weer hoeveel dieren de UU heeft onderzocht in de periode van 2013-2018, naar de aanvrager van het onderzoek. Deze cijfers zijn dan ook niet vergelijkbaar met de cijfers uit Tabel 3-2 over het aantal *zaken* dat het NFI heeft behandeld. Van de onderzoeken aangevraagd door politie, OM of overige partijen, geeft de UU aan in vijf van de gevallen samengewerkt te hebben met het NFI. Dit was op aanvraag van de politie, en éénmaal na een aanvraag van een dierenarts. In de zaken aangevraagd door het NFI vond altijd samenwerking tussen de beide partijen plaats.

Tabel 3-2 Aantal dieren dat onderzocht is door de UU in 2013-2018, naar aanvrager van het onderzoek

	NFI	Politie en OM	Overig ⁴¹	Totaal
2013	5	6	1	12
2014	-	16	2	18
2015	1	5	10	16
2016	1	14	2	17
2017	-	9	2	11
2018	-	8	1	9
	7	58	18	83

Bron: Universiteit Utrecht, Veterinair Pathologisch Diagnostisch Centrum. Bewerking APE.⁴²

De experts van de UU onderzoeken gemiddeld 14 dieren per jaar als onderdeel van strafrechtelijk onderzoek naar dierenmishandeling. Ook bij de UU heeft bijna de helft van de gevallen betrekking op honden.

3.3.3 Stichting Forensisch Dieronderzoek

Een derde uitvoerder van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling is de Stichting Fdoz. Stichting Fdoz legt zich toe op het aanbieden van laagdrempelig forensisch onderzoek, specifiek bij een vermoeden van dierenmishandeling. De stichting bestaat uit een forensisch dierenarts en een humaan forensisch patholoog, die

⁴⁰ Zo is een röntgenfoto bijvoorbeeld goedkoper dan een CT-scan, of een MRI-scan.

⁴¹ Hieronder vallen dierenartsen, de LID, de RVO en de NVWA.

⁴² In 2014 en 2015 werden 12 dieren onderzocht die werden aangedragen door de NVWA. Het ging hierbij om een groep runderen die werd onderzocht wegens een vermoeden van dierenmishandeling.

zonder hiervoor een vergoeding te vragen, met name dode dieren onderzoeken. Stichting Fdoz voert secties uit en neemt monsters af, maar analyseert de monsters niet zelf. Analyse daarvan besteedt zij uit aan andere partijen.

De stichting is in 2012 ontstaan vanuit de vraag naar forensisch onderzoek bij dierenmishandeling, waar dit eerder niet werd gedaan of vergoed. De Stichting Fdoz wordt, in relatie tot strafrechtelijk onderzoek, met name benaderd door politiemedewerkers. TAHs zijn dan ook over het algemeen goed bekend met Stichting Fdoz. De stichting behandelt naar eigen inschatting ongeveer 50 zaken per jaar.⁴³ Dit kunnen zaken zijn aangevraagd door politiemedewerkers, dierenambulances of particulieren. Er zijn geen jaarlijkse registratiegegevens van het aantal zaken dat de stichting behandelt beschikbaar. Ook Stichting Fdoz geeft voorafgaand aan een aanvraag voor forensisch onderzoek telefonisch advies over de mogelijkheden, of een eerste indruk op basis van foto's. Het kan zijn dat naar aanleiding hiervan ook andere uitvoerders van forensisch onderzoek worden ingeschakeld.

Stichting Fdoz voert zoals gezegd onderzoeken uit zonder hiervoor een vergoeding te vragen. De stichting stelt dat het voor een kleinere partij, zoals Stichting Fdoz, moeilijk is om aan te sluiten bij de methoden en systemen die het OM in werking heeft gesteld. Stichting Fdoz voert de secties uit in de garage van de Dierenambulance Noord-Kennemerland. De stichting beschikt niet over een laboratorium of ruimte waar zij secties uit kan voeren die voldoen aan de standaarden voor forensisch onderzoek gehanteerd door het OM. Om deze reden vraagt het OM dan ook geen onderzoek aan bij Stichting Fdoz.

De stichting wordt vooral gefinancierd door het geven van lezingen aan bijvoorbeeld TAHs, dierenambulances en dierenartsen. Daarnaast ontvangt Stichting Fdoz donaties, het is een geregistreerde ANBI-stichting. Beide medewerkers hebben naast de stichting een reguliere baan, als patholoog en dierenarts.

3.3.4 Dierenartsen

Eerder spraken we over dierenartsen als melder van vermoedelijke dierenmishandeling. Dierenartsen kunnen daarnaast ook geraadpleegd worden in het kader van opsporingsonderzoek. Zo kunnen zij bijvoorbeeld een diergeneeskundige verklaring afgeven met hun oordeel over de gezondheid van een dier. In voorkomende gevallen kunnen artsen ook gevraagd worden zich uit te spreken over een verwonding die het gevolg is van een 'trauma' of een ongeluk. De dierenarts verklaart vanuit de eigen diergeneeskundige expertise. Een dierenarts kan ook gevraagd worden

⁴³ Dit aantal is een inschatting, uitgezonderd de telefonische consulten of eerste indicaties gegeven op basis van fotomateriaal.

monsters (bijvoorbeeld bloedmonsters) af te nemen ten behoeve van nadere analyse door een andere partij.

3.3.5 Overige uitvoerders

Het veld van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling is divers. Naast de reeds genoemde uitvoerders, zijn er verschillende andere uitvoerders die forensisch onderzoek naar dierenmishandeling *kunnen* uitvoeren. Dit betreft voornamelijk partijen waar de uitvoerders die in dit hoofdstuk zijn besproken (laboratorium)onderzoek aan uitbesteden. Enkele aanvullende uitvoerders van forensisch onderzoek in dierenzaken zijn:

- Centraal Veterinair Instituut (CVI), Lelystad. Hier worden monsters getest, worden bacteriën en virussen onderzocht, en wordt met het oog op dierenmishandeling met name toxicologisch onderzoek gedaan;
- The Maastricht Forensic Institute (TMFI) (eerder bekend als Verilabs). Hier voert men verschillende forensische onderzoeksdiensten uit. Hieronder valt bijvoorbeeld ook DNA-onderzoek en toxicologisch onderzoek;
- Gezondheidsdienst voor Dieren (GD), Deventer. Met name voor landbouwhuisdieren en gezelschapsdieren worden door deze instelling laboratoriumbepalingen uitgevoerd. Men doet aan diergezondheidsmonitoring, doet praktijkgericht onderzoek en ontwikkelt programma's voor dierziektepreventie- en bestrijding.⁴⁴

Hierbij is het goed te benoemen dat dit geen uitputtend overzicht is van uitvoerders van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken. Voor zover wij weten bestaat een uitputtend overzicht niet. Dit zijn de uitvoerders die als uitvoerende partij zijn aangewezen door de betrokkenen die wij in het kader van dit onderzoek hebben geconsulteerd.

3.4 De afwegingen van aanvragers, gericht op uitvoerders en knelpunten

Er zijn verschillende aanvragers en uitvoerders betrokken bij forensisch onderzoek naar dierenmishandeling. Uit dit onderzoek is gebleken dat dit forensisch onderzoek met name wordt aangevraagd door politie en OM. In deze paragraaf bespreken we de overwegingen van deze twee partijen om te kiezen voor een specifieke uitvoerder. We staan ook stil bij de knelpunten met betrekking tot het aanvragen en uitvoeren van forensisch onderzoek bij dierenmishandeling.

⁴⁴ GD. Diergezondheid. (2019). *Over ons*. Geraadpleegd op 24 april 2019 van: <https://www.gddiergezondheid.nl/de-gd>.

3.4.1 Politie en uitvoerders

Zoals gezegd kunnen politiemedewerkers forensisch onderzoek aanvragen. Het zijn vaak de TAHs of coördinatoren van een team van TAHs (TACs) die dit doen. De keuze voor een uitvoerder van forensisch onderzoek hangt bij politiemedewerkers af van verschillende factoren, waarbij het adequaat beantwoorden van de onderzoeksvraag voorop staat.

Uit de gesprekken die wij hebben gevoerd met de TAHs en TACs blijkt dat **bekendheid** met een (set van) specifieke uitvoerder(s) een belangrijke factor is. De TAHs en TACs die wij hebben gesproken, zijn goed bekend met de Stichting Fdoz. Zoals gezegd geeft de stichting geregeld lezingen over forensisch onderzoek op dieren aan TAHs. De TAHs en TACs geven verder aan dat **snelheid** van de dienstverlening (hoog ten opzichte van anderen), en de hoge **kosten** bij andere uitvoerders redenen zijn dat zij een voorkeur hebben voor Stichting Fdoz.

De **kwaliteit** van het werk is volgens de gesproken politiemedewerkers bij alle uitvoerders op orde, dit wordt niet genoemd als onderscheidende reden om voor een bepaalde uitvoerder te kiezen. Het **expertisegebied** van uitvoerders speelt wel een grote rol bij de keuze voor een uitvoerder van forensisch onderzoek bij dierenmishandeling. De gesproken politiemedewerkers zien Stichting Fdoz als de organisatie met veel expertise op het gebied van forensische dierpathologie.

3.4.2 Openbaar Ministerie en uitvoerders

Het OM maakt andere overwegingen bij de beslissing voor een uitvoerder van forensisch onderzoek. OM en de OvJs kiezen eerder voor uitvoerders die reeds in het strafrechtsproces geïntegreerd zijn. De OvJs die zijn gesproken kiezen in de meeste gevallen voor forensisch onderzoek bij het NFI, en het VPDC van de UU. De financiering verloopt, wanneer gekozen wordt voor het NFI, middels de zogenaamde SLA-gelden. Wanneer de UU als uitvoerder wordt gekozen, wordt dit gefinancierd uit de zogeheten *One Stop Shop*-gelden (OSS-gelden).⁴⁵ De **snelheid** van de uitvoering van forensisch onderzoek bij dierenmishandeling wordt door de gesproken OvJs niet als factor genoemd bij de afweging van de keuze voor een uitvoerder van forensisch onderzoek.

Ook de **kosten** worden door OvJs niet als belemmering gezien bij de keuze van een uitvoerder. De afweging die aan deze keuze ten grondslag ligt baseert men op de **gedegenheid** van de uitvoerders. Deze uitvoerders passen binnen de strafrechtketen, hebben bewezen specialistische expertise, en de rapporten houden stand in de rechtszaal. Deze uitvoerders volgen nauwgezet de werkwijze die het OM

⁴⁵ Allebei deze financieringspotten zijn niet enkel voor forensisch onderzoek op dieren, maar hebben een meer algemene insteek.

gewend is in de rechtszaal. Hieronder valt bijvoorbeeld de wijze van rapporteren (zowel formulering als vorm).

3.4.3 Knelpunten in de aanvraag en uitvoering van forensisch onderzoek

Onze analyse wijst uit dat er verschillende knelpunten bestaan met betrekking tot de aanvraag en uitvoering van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling. De knelpunten spitsen zich toe op twee onderwerpen: de financiering van forensisch onderzoek en de bijzonderheid van forensisch onderzoek op *dieren*.

Financiering van forensisch onderzoek

De OvJ kan toestemming voor forensisch onderzoek weigeren omdat hij oordeelt dat de potentiële opbrengsten van het onderzoek niet opwegen tegen de kosten. Dit is bijvoorbeeld het geval in situaties waar op basis van forensisch onderzoek kan worden nagegaan of er sprake is van mishandeling, maar er geen verdachte in het vizier is. De meerwaarde van forensisch onderzoek voor de opsporing en vervolging is daarmee niet voldoende.

De OvJ kan zich ook geconfronteerd zien met beperkte budgetten voor forensisch onderzoek, ook in situaties waar de OvJ oordeelt dat dit wel van toegevoegde waarde kan zijn. De respondenten die wij in het kader van dit onderzoek hebben gesproken, geven aan dat het voorkomt dat onderzoek niet wordt uitgevoerd in situaties waar zij dit zonder budgetbeperkingen wel hadden gewild. Dit is met name het geval in een situatie waar het OM de UU wil benaderen voor forensisch onderzoek. In deze gevallen moet het OM budgetruimte aanspreken voor de financiering van forensisch onderzoek bij uitvoerders buiten het NFI. Deze ruimte is beperkt en onderzoek naar dieren moet hier bovendien ‘concurreren’ met forensisch onderzoek in andere zaken. Het kan voorkomen dat dit budget voor een bepaald jaar is uitgeput waardoor het slechts nog aangesproken kan worden voor grootschalig opsporingsonderzoek.

De uitvoering van forensisch onderzoek op dieren in het bijzonder

Forensisch onderzoek naar dierenmishandeling is relatief nieuw. Zowel de verschillende uitvoerders als aanvragers zijn nog bezig hun processen en standaarden vorm te geven. De discipline en de inzet ervan is als geheel nog niet landelijk, uniform geprotocolleerd. Dit leidt tot de ontwikkeling van verschillende lokale werkwijzen en voorkeuren voor uitvoerders bij opsporingsinstanties.

Het feit dat de discipline als zodanig nog jong is, heeft ook andere consequenties. Voor adequaat forensisch onderzoek is het noodzakelijk dat de juiste procedures worden gevolgd en dat met name het verzamelen en ‘veilig stellen’ van sporen aan het begin van de opsporingsketen op de juiste manier gebeurt. Uit ons onderzoek blijkt dat potentiële aanvragers van forensisch onderzoek die het eerst aanwezig

zijn op de betreffende locatie, niet altijd op de hoogte zijn van de correcte procedures en handelingswijzen. Daarnaast kan het ook zo zijn dat de mogelijkheden voor het laten uitvoeren van forensisch onderzoek onvoldoende bekend zijn bij de verschillende opsporingsinstanties en het OM. Hierdoor kan het zijn dat mogelijkheden voor forensisch onderzoek onbenut blijven.

Tot slot zijn ook de benodigde voorzieningen om forensisch onderzoek op dieren goed ten uitvoer te brengen nog niet altijd aanwezig. Bestaande processen zijn toch geënt op forensisch onderzoek op mensen. Dit kan de uitvoering in de praktijk bemoeilijken. Denk hierbij aan een vriezer om dode dieren in te bewaren (moet voor sommige dieren veel groter zijn dan de vriezers die voor mensen worden gebruikt), of bijvoorbeeld het vervoeren van (grote) dode dieren waar men onderzoek op uit wil laten voeren. Wanneer het onduidelijk is hoe dit laatste aangepakt moet worden, kan er bijvoorbeeld aanvullend letsel optreden dat het onderzoek naar de oorspronkelijke verwondingen van een dier bemoeilijkt.

4

Kwaliteitseisen voor forensisch onderzoek op dieren

Forensisch onderzoek dient de opsporing en vervolging van wetsovertreders. Om deze reden moeten de kwaliteit en uitkomsten van forensisch onderzoek betrouwbaar zijn. Er worden zodoende hoge eisen gesteld aan de kwaliteit van forensisch onderzoek. Dit geldt voor zowel forensisch onderzoek in het algemeen als het onderzoek op dieren of dierlijke sporen. In de voorgaande hoofdstukken is uitgebreid stilgestaan bij de wijze waarop forensisch onderzoek wordt ingezet bij een vermoeden van dierenmishandeling. In dit hoofdstuk gaan we in op de kwaliteit van dit onderzoek.

We zullen geen oordeel vellen over de wijze waarop forensisch onderzoek uitgevoerd wordt, c.q. of onderzoek al dan niet kwalitatief goed is uitgevoerd. Wel gaan we in op de wijze waarop kwaliteit geborgd wordt en of er eventueel andere of aanvullende kwaliteitseisen te benoemen zijn bij forensisch onderzoek op dieren ten opzichte van onderzoek op mensen. Ook kijken we of deze eisen in de praktijk toegepast worden. We geven daarmee in dit hoofdstuk antwoord op onderzoeksvragen 4: *welke kwaliteitseisen zijn te benoemen ten aanzien van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling en in hoeverre wordt hier in de praktijk aan voldaan?*

Dit hoofdstuk is als volgt opgebouwd. We bespreken eerst de wijze waarop de kwaliteit van forensisch onderzoek in zijn algemeenheid wordt geborgd. In de daaropvolgende paragraaf bespreken we of andere of aanvullende kwaliteitseisen voor forensisch onderzoek te benoemen zijn bij *forensisch onderzoek op dieren*. In de laatste paragraaf gaan we in op de praktijk en eventuele verbetermogelijkheden.

4.1 Kwaliteitswaarborgen forensisch onderzoek

In deze paragraaf bespreken we de kwaliteitswaarborgen van forensisch onderzoek op humane en materiële sporen. De kwaliteit van dit forensisch onderzoek wordt op verschillende manier geborgd. Zo zijn er kwaliteitsnormen voor laboratoria, procesnormen (bijvoorbeeld voor het bewaren van bewijs) en deskundigheidscriteria.

Kwaliteitswaarborgen sporen zoeken

Onder het zoeken van sporen valt het proces van het vinden van ‘het spoor’ tot aan de onderzoekstafel. Kwaliteitsnormen zijn er voor het verzamelen, het veiligstellen en het versturen van sporen.⁴⁶ In de praktijk wordt dit deel van het forensisch onderzoek uitgevoerd door de politie.

Forensisch medewerkers van de politie, zogeheten technisch rechercheurs, zoeken naar sporen op de plek van een misdrijf, stellen deze sporen ‘veilig’ en zorgen dat nadere analyse van de sporen mogelijk is.⁴⁷ Forensisch onderzoek uitgevoerd door de technisch rechercheurs van de politie is in de praktijk gebonden aan de zogeheten Forensisch Technische-normen (FT-normen). Deze FT-normen beschrijven eisen, voorwaarden en aanbevelingen met betrekking tot het opsporen en veiligstellen van sporen die zijn achtergebleven na een misdrijf.⁴⁸ In deze normen staan ook de procedures benoemd omtrent de wijze van ontvangst, administratie, registratie en archivering van sporen. Het NFI is betrokken geweest bij de totstandkoming van de FT-normen die de politie hanteert.

De FT-normen zijn onderverdeeld in 21 onderwerpen. In bijlage 4 zijn deze opgenomen. Er zijn FT-normen over veel onderwerpen, variërend van het veiligstellen van schotresten en biologische sporen tot het vervoeren en bewaren van een stofelijk overschot en het verzamelen van sporen ten behoeve van glas- of verfonderzoek. Er zijn ook FT-normen die als richtlijn gelden voor de inrichting van de onderzoeksruimten van de politie en de werkprocessen bij (voorlopige) analyse van sporenmateriaal.⁴⁹ Daarnaast heeft de politie een kwaliteitsregistratiesysteem dat is afgeleid van dat van het NFI. Het NFI houdt jaarlijks audits om naleving van de normering te controleren.⁵⁰ Op deze manier – via de geldende FT-normen en het kwaliteitsregistratiesysteem – wordt de kwaliteit van het sporen zoeken geborgd.

Kwaliteitswaarborgen sporenonderzoek

Het onderzoeken van sporen gebeurt in een laboratoriumomgeving. Voor de inrichting van de onderzoeksruimte van de politie en de werkprocessen bij forensische analyse door de politie zijn de betreffende FT-normen leidend en wordt het kwaliteitsregistratiesysteem toegepast. Deze zijn hierboven reeds besproken.

⁴⁶ Jacobs, M.J.G. et al (2005), Inzet, organisatie en kwaliteit van de forensisch-technische opsporing bij de politie in Nederland, IVA (WODC): Tilburg.

⁴⁷ Nationale Politie (2018).

⁴⁸ Bureau Beke (2013). Toekomst van forensisch onderzoek.

⁴⁹ De politie kan zelf ook sporen onderzoeken, of vooronderzoek uitvoeren.

⁵⁰ Bureau Beke (2013). Toekomst van forensisch onderzoek.

Het Europees kaderbesluit 2009-905-JBZ stelt dat accreditatie volgens de EN ISO/IEC 17025-norm voor aanbieders van forensische diensten verplicht is. ISO-norm 17025 is speciaal gericht op onderzoeksactiviteiten in laboratoria. Deze kwaliteitsnorm stelt criteria voor een kwaliteitsmanagementsysteem en systemen voor administratieve en technische handelingen van onderzoek-, beproevings- en kalibratielaboratoria.⁵¹ In Nederland vindt accreditatie – beoordeling van de kwaliteitsborging conform de norm – plaats door de Raad voor Accreditatie.⁵²

Daarnaast werken vrijwel alle forensische laboratoria die lid zijn van het *European Network of Forensic Science Institutes* (ENFSI), zoals het NFI is, naast de ISO-norm ook volgens de richtlijnen van de *International Society for Forensic Genetics* (ISFG).⁵³ Dit omdat deze richtlijnen, naast de procesmatige eisen vanuit de ISO-norm, ook forensisch-inhoudelijke eisen omvatten voor de inrichting van een laboratorium en de procedures.⁵⁴ Deze richtlijnen zijn aanvullend op de genoemde ISO-norm.

Kwaliteitswaarborgen deskundigheid

Accreditatie van aanbieders van forensische onderzoeksinstituten zegt nog weinig over de deskundigheid van de medewerkers. In 2010 is de Wet deskundige in strafzaken in werking getreden. De wet stelt eisen aan de kwaliteit, betrouwbaarheid en bekwaamheid van deskundigen, waaronder ook forensisch deskundigen en opstellers van forensische rapportages.⁵⁵ Tegelijk met de inwerkingtreding van de wet is het Nederlands register voor gerechtelijk deskundigen (NRGD) opgesteld. Registratie in dit register geldt als een wettelijke erkenning van een bepaalde (forensische) deskundigheid. Voor registratie worden deskundigen getoetst op basis van de voor het betreffende deskundigheidsgebied relevante kwaliteitsnormen. Deze hebben vooral betrekking op de kennis en ervaring binnen het deskundigheidsgebied. Daarnaast is het belangrijk dat voor het NRGD is vast te stellen welke methode de deskundige hanteert om tot zijn conclusies te komen. Iedere vier jaar wordt een deskundige opnieuw getoetst.

⁵¹ Zie: <https://www.nen.nl/NEN-Shop/Norm/NENISOIEC-170252005-nl.htm>. Geraadpleegd op 16 januari 2019.

⁵² De forensische wetenschap staat niet stil. De normering omtrent kwaliteitseisen is daarom ook dynamisch. Recentelijk buigt de ISO zich specifiek over het forensische werkveld. In het najaar van 2018 zijn de eerste twee delen van een reeks van vijf delen van de nieuwe ISO-norm 21043 gepubliceerd. Deze norm wordt ontwikkeld ter ‘normalisatie’ van de processen binnen het veld van forensisch technisch onderzoek.

⁵³ Van Wijk, et al, 2013, Toekomst forensisch onderzoek.

⁵⁴ De Jong et al, 2013, Kwaliteitsbewustzijn zit in de genen: Forensisch DNA-onderzoek bij het Nederlands Forensisch Instituut.

⁵⁵ Besluit register deskundige in strafzaken, Besluit van 18 juli 2009: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0026190/2018-07-28>

Het beheer, de openbaarmaking en de bevordering van het gebruik van het register zijn taken van het College gerechtelijke deskundigen dat ook de normen vaststelt en beslist over de registratie in individuele gevallen. Het College bestaat uit wetenschappers en leden van organisaties die het register in hun dagelijkse werk gebruiken.

4.2 Kwaliteitseisen forensisch onderzoek op dieren

In het bovenstaande zijn we ingegaan op de kwaliteitswaarborgen van forensisch onderzoek in het algemeen. In deze paragraaf gaan we in op de vraag of voor forensisch onderzoek naar dieren andere of aanvullende eisen te benoemen zijn en hoe deze geborgd worden.

Forensisch onderzoek bij dierenmishandeling is een relatief nieuw onderwerp binnen de forensische discipline. Dit type onderzoek is gericht op forensische analyses op dieren en dierlijke sporen zoals autopsies van dieren, wondinterpretatie bij dieren of bloedonderzoek bij dieren. Tegelijkertijd is het zo dat een deel van het forensisch onderzoek dat uitgevoerd wordt bij zaken van dierenmishandeling geen betrekking heeft op dierlijke sporen, maar op humane of materiële sporen. Voor dit type onderzoek zijn, logischerwijs, geen andere of aanvullende kwaliteitseisen van toepassing. De hierboven (paragraaf 4.1) beschreven eisen zijn in dit geval dekkend.

Hoewel forensisch onderzoek op dieren een relatief jong discipline is, zijn er aanwijzingen dat dieren en dierlijke sporen van dien aard zijn, dat eisen met betrekking tot proces, materiaal en personeel die gelden voor forensisch-technisch onderzoek op humane sporen of materiële sporen, niet onversneden van toepassing kunnen zijn op analyse van dierlijke sporen en dieren.⁵⁶ Dit geldt met name voor het laatste 'kwaliteitscomponent': personeel en de deskundigheid van het personeel. Een combinatie van specifieke kennis van dieren en forensische opsporing is immers benodigd. Dit deskundigheidsgebied is nog in ontwikkeling. Het NRGD heeft voor dit deskundigheidsgebied nog geen kwaliteitsnormen ontwikkeld.

Er zijn daarnaast nog enkele kennislacunes te benoemen bij forensisch onderzoek naar dieren, in vergelijking met forensisch onderzoek op mensen. Voorbeelden hiervan zijn het verstrijken van tijd sinds het toebrengen van een wond of het vaststellen van het tijdstip van overlijden bij een dier.⁵⁷ Voor zover wij hebben kunnen nagaan, op basis van literatuuronderzoek en interviews met uitvoerders van

⁵⁶ Cooper, J. E. & Cooper, M. E. (2008). Forensic veterinary medicine: a rapidly evolving discipline. *Forensic Science, Medicine and Pathology*. 4/2: 75-82.

⁵⁷ Munro & Munro. (2011). Forensic veterinary medicine 2. Postmortem investigation. *In Practice* 33: 262:270.

forensisch onderzoek op dieren, zijn er geen forensisch-inhoudelijke eisen ontwikkeld die hiervoor als richtlijn gelden.

Het ontbreekt in de praktijk aan aanvullende kwaliteitsnormen met betrekking tot proces en materiaal voor forensisch onderzoek op dieren. Ook gelden er geen specifieke kwaliteitsnormen voor het deskundigheidsgebied forensisch onderzoek op dieren. Daardoor kan op onderdelen de kwaliteit van forensisch onderzoek op dieren nog niet volledig worden geborgd.

4.3 De praktijk en verbetermogelijkheden m.b.t. kwaliteit van forensisch onderzoek bij dieren

De uitvoerders van forensisch onderzoek op dieren erkennen dat voor kwalitatief hoogwaardig forensisch onderzoek op dierlijk materiaal aanvullende expertise noodzakelijk is, ten opzichte van forensisch onderzoek op humane of materiële sporen. Het gaat daarbij om de combinatie van specifieke kennis van diergeneeskunde en forensisch onderzoek. In de praktijk wordt hierom verregaande samenwerkingen gezocht door diverse partijen waarbij forensische en diergeneeskundige expertise gecombineerd wordt (zoals in de samenwerking tussen de UU en NFI).

De gesprekspartners geven aan vooralsnog geen problemen te ondervinden met betrekking tot de bruikbaarheid van forensisch onderzoek op dieren. Geen van de gesprekspartners geeft aan dat het ontbreken van aanvullende eisen en kwaliteitswaarborgen voor forensisch onderzoek op dieren afdoet aan de bewijskracht van forensische bevindingen.

Uit ons onderzoek blijkt desalniettemin dat niet alles vlekkeloos verloopt. In de praktijk gaat het veilig stellen en verzamelen van sporen in dierenmishandelingszaken niet altijd goed, stellen betrokken politiemedewerkers, medewerkers van het OM en uitvoerders van forensisch onderzoek. Dit komt echter niet doordat het ontbreekt aan aanvullende kwaliteitseisen of kwaliteitswaarborgen inzake dierenmishandelingszaken, maar doordat het verzamelen en veiligstellen van forensische sporen niet altijd juist gebeurt. De betrokken politiemedewerkers of TAHs blijken niet altijd voldoende bekend met de geldende procedures en eisen omtrent het verzamelen van sporen. Hierdoor kan het veiligstellen van sporen, of het vervoeren van sporen, op een dusdanige manier gebeuren dat het bewijs wordt aangetast. Dit levert potentieel problemen op voor het uitvoeren van adequaat forensisch onderzoek. Het wil ook nog wel eens gebeuren dat zij zonder overleg met de zaakofficier een dierenarts vragen onderzoek te doen of monsters af te nemen. Verschillende gesprekspartners bij het OM en uitvoerders van forensisch onderzoek constateren dat dierenartsen onvoldoende opgeleid zijn om op de juiste manier forensische sporen veilig te stellen. Ook dit kan het forensisch onderzoek bemoeilijken. Mede

om dit knelpunt het hoofd te bieden heeft het NFI een ‘tooltas’ samengesteld, waarmee dierenartsen sporen kunnen veiligstellen.⁵⁸

⁵⁸ Om onderzoek naar dierenmishandeling te verbeteren, heeft forensisch antropoloog Reza Gerretsen van het NFI een tooltasje gemaakt waarmee dierenartsen hun sporen veilig kunnen stellen. Zie: <https://www.forensischinstituut.nl/actueel/nieuws/2018/10/9/tooltasje-dierenmishandeling>. Geraadpleegd op 10 januari 2019.

5 Dierenmishandeling in het strafproces en de rol van forensisch onderzoek

Twee van de zeven onderzoeksvragen gaan over de rol van forensisch onderzoek in het strafproces. In dit hoofdstuk geven we antwoord op die twee vragen: *in hoeverre en op welke wijze worden de resultaten van forensisch onderzoek gebruikt bij strafrechtelijke processen over dierenmishandeling? En is het huidige forensisch onderzoek afdoende om tot vervolging van dierenmishandelaars te kunnen komen? Zo nee, wat moet er dan anders?*

Voordat we de rol van forensisch onderzoek in het strafproces bespreken, presenteren we cijfers over het aantal zaken van dierenmishandeling dat leidt tot een dagvaarding.

5.1 Dierenmishandeling in het strafproces

Om een beeld te schetsen van de afdoening van zaken van dierenmishandeling door het OM en de rechtbank, maken wij gebruik van de registratiegegevens uit het Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD).⁵⁹

5.1.1 Afdoening door het OM

Tabel 5-1 geeft een overzicht van het aantal zaken dat per jaar is afgedaan door het OM naar de vier verschillende wetsartikelen die betrekking hebben op dierenmishandeling. Tabel 5-1 geeft tevens een uitsplitsing van de zaken naar de verschillende typen afdoening: dagvaarding, sepot, strafbeschikking, transactie en voeging.

In deze zaken is het genoemde wetsartikel ten minste één van de wetsartikelen waaronder de verdachte is vervolgd. Dit kan betekenen dat de verdachte in de betreffende zaak vervolgd is voor meerdere (en ook andere) feiten. Deze cijfers geven dus een globaal beeld van hoe vaak dit type feiten voorkomen, maar er valt niet uit af te leiden of de zaak op dezelfde manier was afgedaan indien de verdachte alleen voor het feit van dierenmishandeling was vervolgd.

⁵⁹ De betreffende gegevens zijn voor ons verzameld door het WODC die deze database beheert.

Tabel 5-1 Type afdoening door het OM naar wetsartikel dierenmishandeling 2014-2018

Dierenmishandeling (art. 36 GWWD / art. 2.1, lid 1 en 6 Wet dieren)	2014	2015	2016	2017	2018	Totaal
dagvaarding	118	128	104	82	52	484
sepot	66	95	81	92	84	418
strafbeschikking	44	47	55	56	49	251
transactie	19	13	7	7	6	52
voeging	4	-	1	-	-	5
Totaal	251	283	248	237	191	1.210
Doden of mishandelen van dieren van een ander (art. 350, lid 2 Sr.)	2014	2015	2016	2017	2018	Totaal
dagvaarding	22	25	14	11	9	81
sepot	15	14	6	6	6	47
strafbeschikking	-	-	2	1	2	5
transactie	3	4	1	-	-	8
voeging	-	-	1	-	-	1
Totaal	40	43	24	18	17	142
Doden van dieren (art. 2.10, lid 1 Wet dieren)	2014	2015	2016	2017	2018	Totaal
dagvaarding	-	-	5	1	6	12
sepot	-	-	1	-	2	3
strafbeschikking	1	-	1	-	1	3
transactie	-	2	-	-	-	2
Totaal	1	2	7	1	9	20
Ontuchtige handelingen met een dier (art. 254 Sr.)	2014	2015	2016	2017	2018	Totaal
dagvaarding	1	1	3	2	1	8
sepot	-	2	3	-	-	5
transactie	1	-	-	2	-	3
Totaal	2	3	6	4	1	16
Totaal alle wetsartikelen	294	331	285	260	218	1.388

Voor alle wetsartikelen is dagvaarding de meest voorkomende manier van afdoening. Ook sepot komt relatief vaak voor. Voor dierenmishandeling (art. 36 GWWD en art. 2.1, lid 1 en 6 Wet dieren) wordt daarnaast nog in grofweg 20% van de zaken een strafbeschikking opgelegd. De wetsartikelen met betrekking tot dierenmishandeling en het doden of mishandelen van dieren van een ander, laten beide een daling zien over de jaren wat het aantal dagvaardingen betreft. Beide artikelen (art.

36 GWWD/art. 2.1, lid 1 en 6 Wet dieren en art. 350, lid 2 Sr.) laten daarnaast ook een daling zien in het aantal transacties tussen 2014 en 2018.

5.1.2 Strafoplegging door OM en rechterlijke macht

Tabel 5-2 biedt een overzicht van de verschillende typen straffen die zijn opgelegd voor feiten van dierenmishandeling. De gepresenteerde aantallen hebben betrekking op zaken waarin de verdachte *uitsluitend* een straf heeft opgelegd gekregen voor één van de vier reeds genoemde wetsartikelen Dierenmishandeling (art. 36 GWWD en art. 2.1, lid 1 en 6 Wet dieren); Doden of mishandelen van dieren van een ander (art. 350, lid 2 Sr.); Doden van dieren (art. 2.10, lid 1 Wet dieren); Ontuchtige handelingen met een dier (art. 254 Sr.).

De straffen zijn dus niet opgelegd voor een combinatie van feiten, maar uitsluitend voor feiten van dierenmishandeling. Dit biedt een zuiver beeld van de strafoplegging in zaken van dierenmishandeling, in tegenstelling tot Tabel 5-1, dat een overzicht biedt van alle zaken waar (onder andere) sprake was van dierenmishandeling. In Tabel 5-2 wordt onderscheidt gemaakt tussen strafoplegging door het OM en door de rechter (ZM).

Tabel 5-2 Aantal strafopleggingen voor dierenmishandeling door OM en rechterlijke macht 2014-2018

	Type strafoplegging	2014	2015	2016	2017	2018
OM	Strafbeschikkingen	31	31	40	37	37
	Transacties	17	16	5	5	1
ZM	Geldboetes (onvoorwaardelijk)	15	25	11	6	4
	Taakstraf (onvoorwaardelijk)	10	4	5	2	1
	Vrijheidsstraf (onvoorwaardelijk)	2	2	1	-	2
	Vrijheidsstraf (voorwaardelijk)	9	3	3	4	4
Totaal aantal per jaar		84	81	65	54	49

Wanneer een zaak voorkomt voor de rechter wordt in het merendeel van de gevallen een geldboete, taakstraf of voorwaardelijke vrijheidsstraf opgelegd. Een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf wordt zelden opgelegd. Er is een afname te zien over de jaren in zowel transacties afgedaan door het OM, als in de geldboetes opgelegd door de rechter. In Tabel 5-3 wordt de gemiddelde hoogte van de in Tabel 5-2 gepresenteerde straffen weergegeven.

Tabel 5-3 Gemiddelde hoogte van de strafoplegging voor dierenmishandeling 2014-2018

	Type strafoplegging	2014	2015	2016	2017	2018	Gemiddelde hoogte 2014-2018
OM	Strafbeschikking in euro	€ 385	€ 318	€ 262	€ 385	€ 316	€ 333
	Transactie in euro	€ 1.018	€ 454	€ 1.142	€ 330	€ 1.250	€ 839
ZM	Geldboete in euro (onvoorwaardelijk)	€ 480	€ 398	€ 376	€ 1.133	€ 306	€ 539
	Taakstraf in uren (onvoorwaardelijk)	42	45	54	70	40	50
	Vrijheidsstraf in dagen (onvoorwaardelijk)	82	11	21	-	8	31
	Vrijheidsstraf in dagen (voorwaardelijk)	45	14	46	18	8	26

Door de kleine aantallen kan de gemiddelde hoogte van deze straffen per jaar sterk fluctueren en is de hoogte ervan soms sterk afhankelijk van individuele gevallen. Duidelijke trends in de hoogte van de straffen zijn dan ook moeilijk te benoemen. Er lijkt wel een afname te zijn in de gemiddelde hoogte van de opgelegde vrijheidsstraffen tussen 2014 en 2018. In 2017 is een uitschieter te zien in de gemiddelde geldboete opgelegd door de rechter. Omdat dit het gemiddelde is over zes geldboetes die in dat jaar zijn opgelegd, is het aannemelijk dat dit door één relatief hoge boete komt.

5.2 Rol van forensisch onderzoek in strafproces

De cijfers die we in de vorige paragraaf bespraken gaan over dierenmishandelingszaken die worden afgedaan door het OM en die voor de rechter komen. Het ging hier om dierenmishandelingszaken in het algemeen. Dat wil zeggen: dit zijn niet per se de zaken waar forensisch onderzoek een rol in heeft gespeeld. In deze paragraaf gaan we hier op in. Het is alleen niet mogelijk gebleken om in kwantitatieve termen iets te zeggen over de omvang van dierenmishandelingszaken waarin forensisch onderzoek een rol speelt. De bevindingen die we in deze paragraaf bespreken zijn dan ook gebaseerd op interviews met twee forensisch medewerkers van gerechten en vier OvJs. Daarnaast hebben we op basis van een quickscan van publiek toegankelijke gerechtelijke uitspraken een beeld gevormd van de rol van forensisch bewijs in de gerechtelijke uitspraak.

5.2.1 Rol forensisch technisch adviseur rechtbank en gerechtshof

Sinds een aantal jaren werken er forensisch medewerkers bij de rechtbanken en gerechtshoven. Deze medewerkers adviseren over de forensische aspecten van zaken. Zij bereiden de forensische onderdelen van strafdossiers voor, aanvullend op de meer juridische voorbereiding van de juridisch medewerkers. Forensisch medewerkers zijn het eerste aanspreekpunt voor vragen. Zij zijn ook betrokken bij opdrachten aan en verhoren van deskundigen. In de praktijk werken de forensisch medewerkers op aanvraag. Ze worden geconsulteerd als er discussie is over de forensische bewijslast, of als forensisch onderzoek een zware component is in de totale bewijslast. De rechter behandelt dus ook zaken waarin forensisch bewijs een rol speelt, maar waarbij de forensisch medewerkers niet zijn geconsulteerd.

Forensisch medewerkers worden zelden geconsulteerd over dierenmishandelingszaken, blijkt uit het interview met hen. Sinds de introductie van de forensisch adviseurs bij de rechtspraak zijn de medewerkers slechts twee tot drie keer geconsulteerd over forensisch bewijs in een dierenmishandelingszaak. Daarbij hadden de vragen bovendien betrekking op humane en materiële sporen en niet op dierlijke sporen.

5.2.2 Rol forensisch onderzoek in het strafproces

Ten behoeve van beantwoording van de vraag over de rol van forensisch onderzoek in het strafproces, hebben we een quickscan uitgevoerd onder gerechtelijke uitspraken in dierenmishandelingszaken. Het is niet mogelijk om zaken te selecteren waar forensisch onderzoek een rol speelt. De quickscan leverde tien uitspraken op over dierenmishandelingszaken.⁶⁰ Van deze tien maakte forensisch onderzoek in vijf zaken onderdeel uit van het bewijs. Om de rol van forensisch onderzoek in het strafproces te beschrijven lichten we hieronder een casus toe. Eerst gaan we in op de bijdrage van forensisch onderzoek aan het strafproces in het algemeen. Daarbij baseren we ons op interviews met OvJs en de forensisch medewerkers van de gerechten.

In zijn algemeenheid dient forensisch onderzoek waarheidsvinding. Zo ook in het strafproces. De uitkomsten van forensisch onderzoek kunnen in het strafproces worden ingebracht in de vorm van een rapportage of deskundigenverklaring. Een rapportage beschrijft de bevindingen van forensisch onderzoek, bijvoorbeeld over een DNA-match. Een deskundigenverklaring is een verklaring op basis van een deskundigenoordeel, bijvoorbeeld een oordeel van een dierenarts over de gezondheid

⁶⁰ Voor de quickscan hebben we op de term 'dierenmishandeling' gezocht naar relevante gerechtelijke uitspraken. We hebben ons daarbij beperkt tot strafzaken in eerste aanleg (uitspraak rechtbank) en de periode 1 januari 2015 tot en met 31 december 2018. Doel van de quickscan is niet een volledig of representatief beeld te krijgen, maar op basis van casuïstiek iets te zeggen over de rol van forensisch onderzoek in het strafproces.

van een dier. Deskundigen kunnen daarnaast een toelichting geven op hun bevindingen, ter zitting of schriftelijk. De uitkomsten van forensisch onderzoek, dienen net als ander bewijs, om de tenlastelegging van de OvJ te onderbouwen of een alternatieve verklaring van een verdachte te pareren. Omgekeerd kunnen uitkomsten van forensisch onderzoek door de verdediging gebruikt worden om de tenlastelegging van een officier te betwisten.

De quickscan leverde, zoals gezegd, tien dierenmishandelingszaken op waarvan in vijf zaken forensisch onderzoek onderdeel uit maakte van het bewijs. Het type onderzoek liep sterk uiteen. In twee zaken betrof het een verklaring van een dierenarts van de NVWA over de omstandigheden waaronder de dieren werden vervoerd (betrof het smokkelen van levende dieren in hun ruimbagage). In twee andere zaken betrof het een sectie op een dood dier. In één van deze twee zaken werd de sectie uitgevoerd door een dierenarts. In de andere zaak werd de sectie uitgevoerd door Symbiant pathology expert centre, blijkt uit de behandeling van het bewijs. Symbiant is een aanbieder van pathologisch onderzoek. Symbiant werkt vaak in opdracht van ziekenhuizen en zelfstandige behandelcombinaties. De door ons gesproken betrokkenen hebben Symbiant niet aangewezen als uitvoerder van forensisch onderzoek in dierenmishandelingszaken. In één andere zaak betrof het uitgevoerd forensisch onderzoek bemonstering (afnemen 'DNA-swaps') door een dierenarts en DNA-onderzoek door het NFI. Hieronder gaan we nader in op een casus om zo inzicht te geven in de rol van forensisch onderzoek in het strafproces.

Casus: Seksueel misbruik van een schaap en lammeren op Texel

Tenlastelegging (overgenomen uit uitspraak): Verdachte wordt ten laste gelegd dat hij in of omstreeks de periode van 30 januari 2016 tot en met 4 augustus 2017 op Texel, (telkens) zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar was, (telkens) opzettelijk bij vijf, althans één of meerdere lammeren en/of schapen pijn en/of letsel heeft veroorzaakt en/of de gezondheid en/of het welzijn van voornoemde lammeren en/of schapen heeft benadeeld, immers heeft hij (telkens) de vulva en/of anus van voornoemde lammeren en/of schapen met zijn penis en/of een ander voorwerp gepenetreerd.

Forensische bewijslast (samenvatting op basis van uitspraak):

- Bemonstering van dieren door dierenarts, c.q. monsters afnemen ten behoeve van DNA-onderzoek;
- Verschillende schriftelijke verklaringen dierenarts over staat van aangetroffen schapen en lammeren.

- Diverse deskundigenrapporten van het NFI over uitkomsten van DNA-onderzoek. Op basis van aangetroffen sporen op het dier kon NFI vaststellen dat het ging om sperma van de verdachte.

Oordeel rechtbank (overgenomen uit uitspraak): De rechtbank oordeelt op grond van de weergegeven inhoud van de bewijsmiddelen dat bij drie lammeren en één schaap pijn en/of letsel is veroorzaakt door penetratie van de vagina of anus. Op grond van het op en/of in die dieren aangetroffen DNA-materiaal, dat volgens het NFI aanwijzingen voor humaan spermavloeistof bevat en telkens matcht met het DNA-profiel van verdachte, waarbij de kans dat het DNA-profiel van een willekeurig gekozen derde matcht met dit DNA-profiel kleiner is dan één op één miljard, komt de rechtbank tot het bewijs dat het verdachte is geweest die met zijn penis en/of een ander voorwerp de vier dieren heeft gepenetreerd. Verdachte heeft niet kunnen verklaren hoe het anders kan zijn dat zijn DNA-materiaal is terechtgekomen (nota bene) in de vagina of anus van welgeteld vier dieren. Aan de overtuiging van de rechtbank draagt bij hetgeen tijdens de aanhouding van verdachte en bij de doorzoeking in zijn woning is aangetroffen, voor zover hiervoor in de bewijsmiddelen weergegeven. De verklaring die verdachte over de injectiespuiten, met onder andere een glijmiddel ten behoeve van veterinaire onderzoeken, en de inhoud van de Heineken tas heeft gegeven, acht de rechtbank niet geloofwaardig.

Interessant in deze casus is dat de uitkomsten van forensisch onderzoek door de verdediging in twijfel zijn getrokken: “De raadvrouw heeft vrijspraak bepleit van het onder 1 ten laste gelegde feit [seksueel misbruik dieren]. Zij heeft daartoe, zo begrijpt de rechtbank het pleidooi, primair gesteld dat sprake is van onrechtmatig verkregen bewijs. Daartoe heeft de raadvrouw – naast haar betoog dat de aanhouding van verdachte onrechtmatig was, welk betoog hiervoor is verworpen – aangevoerd dat de monsters die bij de dieren zijn afgenomen en die de basis hebben gevormd voor de uitgevoerde DNA-onderzoeken, in strijd met de wettelijke voorschriften niet zijn afgenomen door daartoe aangewezen gespecialiseerde opsporingsambtenaren van de politie (FO), maar door dierenartsen. Subsidiar heeft de raadvrouw kennelijk bedoeld aan te voeren dat zo er op rechtmatige wijze DNA-materiaal van verdachte is gevonden op of in één of meer lammeren/schapen, hetgeen uitdrukkelijk wordt betwist, dit ook in het licht van de overige informatie in het dossier onvoldoende bewijs vormt voor penetratie van deze dieren door verdachte.”

De rechtbank reageert hier als volgt op: “De rechtbank verwerpt het verweer dat het DNA-bewijs onrechtmatig is verkregen. Van de hierna in de

bewijsmiddelen genoemde lammeren/schapen zijn DNA-monsters afgenomen in het kader van een strafrechtelijk onderzoek naar mogelijke overtredingen van artikel 2.1, eerste lid, van de Wet dieren, strafbaar gesteld in artikel 8.11, eerste lid, van die wet. Ingevolge artikel 8.14, eerste lid, van genoemde wet zijn met de opsporing van die strafbare feiten onder andere belast de in artikel 141 Sv vermelde opsporingsambtenaren, waaronder de ambtenaren van politie. Uit de betreffende processen-verbaal van bevindingen blijkt dat de DNA-monsters ('swabs') telkens door een dierenarts zijn afgenomen in het bijzijn van politieambtenaren. De rechtbank acht deze werkwijze zorgvuldig en ook rechtmatig. Gelet op de plaatsen van de bemonsteringen, waaronder de vulva en/of vagina en/of anus, zijn deze bemonsteringen terecht door een dierenarts afgenomen. Van strijd met wettelijke voorschriften leidend tot onrechtmatig verkregen bewijs is geen sprake."

Beschouwing APE: Uit het oordeel van de rechtbank blijkt dat de uitkomsten van forensisch onderzoek bijdragen aan de waarheidsvinding en dienen als bewijslast ter onderbouwing van de tenlastelegging. Naast het forensisch bewijs baseert de rechtbank zich ook op andere bewijsmiddelen zoals de huiszoeking en verklaring van verdachte.

Uit de verhandeling van de verdediging over de (on)rechtmatigheid van het verkregen DNA-materiaal en de reactie van de rechtbank daarop, blijkt bovendien dat de rol van dierenartsen bij strafrechtelijk onderzoek nauw kan luisteren. Maar ook dat de rechter in deze casus de inzet van een dierenarts bij strafrechtelijk onderzoek niet onrechtmatig vindt.

5.2.3 Kwaliteit

Tot slot staan we stil bij de vraag of het huidige forensisch onderzoek afdoende is om tot vervolging van dierenmishandelaars te kunnen komen (onderzoeksvraag 7). Voor de beantwoording van deze vraag baseren we ons op de interviews met de OvJs.

De gesproken OvJs stellen dat de kwaliteit van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken vervolging niet in de weg staat. Zij stellen dat de kwaliteit van het onderzoek en het proces, evenals de expertise van de betreffende deskundigen belangrijk zijn, en dat dit op orde is. Zij achten de resultaten van forensisch onderzoek in dierenmishandelingszaken bruikbaar voor vervolging.

Ze wijzen wel op een aantal knelpunten die hiervoor ook al de revue zijn gepasseerd: beperkte budgetten waardoor soms wordt afgezien van forensisch onderzoek en het gebrek aan expertise bij opsporingsinstanties over hoe adequaat

sporen veilig te stellen. In aanvulling daarop wijzen de OvJs erop dat er nog onvoldoende bewustzijn is binnen het OM over de mogelijkheid forensisch onderzoek in te zetten bij dierenzaken.

6 Tot slot

Het WODC heeft zeven onderzoeksvragen geformuleerd waar het onderzoek antwoord op moet geven. In dit slothoofdstuk presenteren wij in kort bestek de antwoorden op de onderzoeksvragen. Daarna volgt een slotbeschouwing.

6.1 Beantwoording onderzoeksvragen

Aanvraag en uitvoering

1. *Wat kan gezegd worden over de aanvraag van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling?*
 - Forensisch onderzoek wordt ingezet door verschillende partijen binnen de keten van opsporing en vervolging van dierenmishandeling. Forensisch onderzoek dient waarheidsvinding. Uitkomsten van forensisch onderzoek kunnen uitsluitend geven over aangetroffen letsel (ongeluk vs. 'trauma'), kunnen leiden tot identificatie van verdachten en kunnen als bewijs dienen in de rechtsgang;
 - Aanvragers van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling zijn de opsporingsambtenaren van de politie en OvJ van het OM die het opsporingsonderzoek leiden en verantwoordelijk zijn voor de vervolging. Incidenteel vragen ook andere opsporingsinstanties (LID, NVWA) forensisch onderzoek aan. Vaak gaat dit in samenwerking met politie of OM;
 - In de opsporing van dierenmishandeling heeft de OvJ over het algemeen de leiding over het onderzoek, zeker op het moment dat er een verdachte in beeld is. Deze beslist dan ook over de inzet van forensisch onderzoek. De financiering van het onderzoek loopt dan via een overeenkomst die het OM met het NFI heeft (SLA), of uit specifiek daarvoor beschikbaar gestelde budgetruimte wanneer het onderzoek bij andere uitvoerders dan het NFI wordt aangevraagd. De andere opsporingsinstanties kunnen ook op eigen kosten forensisch onderzoek aanvragen.
 - Het komt voor dat er besloten wordt om af te zien van forensisch onderzoek. Dit gebeurt om verschillende redenen. Het kan zijn dat het forensisch onderzoek geen toegevoegde waarde heeft in de opsporing, zoals wanneer er geen verdachte in beeld is en het onderzoek deze ook niet zal opleveren. Ook kunnen de kosten van het onderzoek niet in verhouding worden bevonden ten opzichte van de opbrengsten, of kan het zijn dat er geen financiering van het onderzoek

mogelijk is via het OM. Dit leidt er veelal toe dat het onderzoek niet meer wordt aangevraagd;

- Forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken is een discipline in ontwikkeling. Dat geldt voor zowel de inzet van forensisch onderzoek bij het opsporingsonderzoek, c.q. het aanvragen ervan, als de uitvoering van het onderzoek. Aanvragers (politie en OM) zijn nog maar beperkt bekend met de mogelijkheid om forensisch onderzoek in te zetten in het opsporingsonderzoek bij dierenmishandelingszaken. Daarnaast is het voor juiste uitvoering van forensisch onderzoek belangrijk dat sporen op de goede manier worden verzameld en veiliggesteld. In de praktijk gaat dit niet altijd goed. Dit komt wederom door de beperkte bekendheid met forensisch onderzoek in relatie tot dierenmishandelingszaken bij de opsporingsinstanties. De inzet van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken is niet landelijk, uniform geprotocolleerd. Dit leidt tot de ontwikkeling van verschillende lokale werkwijzen en voorkeuren voor uitvoerders.
2. *Wat kan gezegd worden over de frequentie waarmee deze onderzoeken worden verricht?*
- Forensisch onderzoek naar dierenmishandeling is een relatief jong discipline, en een discipline in ontwikkeling. Het NFI is tussen 2013 en 2018 bij **37** zaken betrokken geweest waar het onderzoek naar dieren betrof. De Universiteit Utrecht heeft vanaf 2013 **83** onderzoeken uitgevoerd in dierenmishandelingszaken. De Stichting Fdoz behandelt naar eigen inschatting ongeveer **50** zaken per jaar;
 - De politie behandelt gemiddeld bijna 600 zaken per jaar met betrekking tot dierenwelzijn en het OM doet gemiddeld meer dan 300 zaken per jaar af (inclusief dagvaarding en sepot). Nog eens ongeveer 150 zaken per jaar komen voor de rechter. We hebben geen zicht op hoe vaak er door overige uitvoerders (incidenteel) onderzoeken worden uitgevoerd in het kader van dierenmishandeling;
 - Hoewel politie, OM en de rechterlijke macht niet registreren in welk aandeel van de dierenmishandelingszaken forensisch onderzoek onderdeel uitmaakt van het opsporingsonderzoek of het strafproces, kan op basis van dit onderzoek worden gesteld dat de inzet van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken beperkt is.
3. *Wat kan gezegd worden over de uitvoering van deze onderzoeken?*
- De voornaamste uitvoerders van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling zijn het Veterinair Pathologisch Diagnostisch Centrum van de UU en NFI samen, NFI individueel, de UU individueel en de Stichting Fdoz;
 - Bij de uitvoerders van forensisch onderzoek in dierenmishandelingszaken is specifieke expertise op dit onderwerp nog in ontwikkeling. In de samenwerking tussen het NFI en de UU wordt forensische expertise (NFI) gecombineerd met

de benodigde expertise op het gebied van diergeneeskunde en pathobiologie (UU). Het NFI heeft als voornaamste uitvoerder van forensisch onderzoek voor het OM de kennis en ervaring om te rapporteren ten behoeve van strafrechtelijke vervolging. De experts van de UU voeren op aanvraag van politie en OM ook zelfstandig secties op dieren uit;

- De financiering van onderzoek door het NFI op aanvraag van het OM verloopt via de SLA. Er zijn daarin geen speciale categorieën voor onderzoeken op dieren. De kosten van onderzoek die door de UU wordt gedaan, verschillen per zaak, afhankelijk van het benodigde onderzoek en onder andere de grootte van het dier;
- Bij Stichting Fdoz (twee personen) heeft één persoon zich gespecialiseerd in zowel forensisch onderzoek als de diergeneeskunde, die samenwerkt met een humaan forensisch patholoog. Stichting Fdoz stelt dat het voor een kleinere partij, zoals de stichting, moeilijk is om aan te sluiten bij de methoden en systemen van het OM. Ook bij het OM horen we dat het OM om die reden kiest voor NFI (al dan niet in samenwerking met UU). Stichting Fdoz wordt vooral in een eerder stadium van de opsporing van dierenmishandeling geraadpleegd, door de politie. Stichting Fdoz biedt gratis onderzoek aan. De stichting beschikt niet over een laboratorium of ruimte waar zij secties uit kan voeren die voldoen aan de standaarden voor forensisch onderzoek gehanteerd door het OM;
- Naast deze uitvoerders zijn er nog private partijen die incidenteel, of in opdracht van de bovenstaande uitvoerders, met name laboratoriumonderzoek uitvoeren in zaken van dierenmishandeling.

Kwaliteit onderzoek

4. *Welke kwaliteitseisen zijn te benoemen ten aanzien van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling en in hoeverre wordt hier in de praktijk aan voldaan?*

- Forensisch onderzoek bij dierenmishandeling is een relatief nieuw onderwerp binnen de forensische discipline. Dit type onderzoek is gericht op forensische analyses op dieren en dierlijke sporen. Tegelijkertijd is het zo dat een deel van het forensisch onderzoek dat uitgevoerd wordt in zaken van dierenmishandeling geen betrekking heeft op dierlijke sporen, maar op humane of materiële sporen. Voor dit type onderzoek zijn, logischerwijs, geen andere of aanvullende kwaliteitseisen van toepassing;
- Er zijn aanwijzingen dat dieren en dierlijke sporen van dien aard zijn, dat eisen met betrekking tot proces, materiaal en personeel die gelden voor forensisch-technisch onderzoek op humane sporen of materiële sporen, niet onversneden van toepassing kunnen zijn op analyse van dierlijke sporen en dieren. Dit geldt met name voor de laatste 'kwaliteitscomponent': personeel en de deskundigheid van het personeel. Een combinatie van specifieke kennis van

diergeneeskunde en forensische onderzoek is immers benodigd. Voor dit deskundigheidsgebied bestaan nog geen kwaliteitsnormen;

- Uit het onderzoek blijkt dat het in de praktijk ontbreekt aan aanvullende kwaliteitsnormen met betrekking tot proces en materiaal voor forensisch onderzoek op dieren. Ook gelden er geen specifieke kwaliteitsnormen voor het deskundigheidsgebied forensisch onderzoek op dieren. Daardoor kan op onderdelen de kwaliteit van forensisch onderzoek op dieren nog niet volledig worden geborgd;
- In de praktijk blijkt deze lacune in de borging geen afbreuk te doen aan de bewijskracht van forensisch onderzoeksresultaten. Deze zijn bruikbaar bij de vervolging en bestrafing van verdachten.

5. *In hoeverre ervaren uitvoerders van forensisch onderzoek knelpunten bij de uitvoering van het onderzoek en hoe kunnen deze eventuele knelpunten worden weggenomen?*

- Deze vraag trekken wij breder dan alleen uitvoerders: in hoeverre worden er knelpunten ervaren met betrekking tot forensisch onderzoek bij dierenmishandeling door betrokkenen?
- De geconstateerde knelpunten spitsen zich toe op twee onderwerpen: de financiering van forensisch onderzoek en de bijzonderheid van forensisch onderzoek op *dieren*;
- Beperkt budget kan een probleem vormen. Het komt voor dat onderzoek niet wordt uitgevoerd omdat er geen budget voor beschikbaar is. Op basis van dit onderzoek kunnen we geen inschatting maken van de omvang van dit probleem. Dit speelt vooral wanneer het onderzoek uitgevoerd moeten worden door een andere aanbieder dan het NFI, bijvoorbeeld de UU. Dergelijke onderzoeken buiten het NFI om kunnen niet gefinancierd worden vanuit de SLA met het NFI. Hiervoor moeten andere budgetten aangesproken worden. Onderzoek naar dieren moet hier bovendien ‘concurreren’ met forensisch onderzoek in andere humane zaken. Verschillende betrokkenen – zowel bij het OM als onder de uitvoerders van forensisch onderzoek – menen dat er door beperkte budgetruimte kansen onbenut blijven;
- Het onderzoek laat zien dat zowel uitvoerders als aanvragers nog bezig zijn hun processen en standaarden rondom forensisch onderzoek op dieren vorm te geven. De discipline en de inzet ervan is als geheel nog niet landelijk, uniform geprotocolleerd. Bijvoorbeeld bij de politie, waar in de praktijk regionale verschillen in de uitvoeringspraktijk bestaan, leidt dit tot de ontwikkeling van verschillende lokale werkwijzen en voorkeuren voor uitvoerders;
- Het feit dat de discipline als zodanig nog jong is, heeft ook andere consequenties. Voor adequaat forensisch onderzoek is het noodzakelijk dat de juiste procedures worden gevolgd en dat met name het verzamelen en ‘veilig stellen’ van sporen aan het begin van de opsporingsketen op de juiste manier gebeurt. Uit

ons onderzoek blijkt dat potentiële aanvragers van forensisch onderzoek die het eerst aanwezig zijn op de betreffende locatie, niet altijd op de hoogte zijn van de correcte procedures en handelingswijzen;

- Tot slot zijn ook de benodigde voorzieningen om forensisch onderzoek op dieren goed uit te voeren nog niet altijd aanwezig. Bestaande processen zijn geënt op forensisch onderzoek op mensen. Dit kan de uitvoering in de praktijk bemoeilijken.

Strafrechtelijk proces

6. *In hoeverre en op welke wijze worden de resultaten van forensisch onderzoek gebruikt bij strafrechtelijke processen over dierenmishandeling?*

- In zijn algemeenheid dient forensisch onderzoek waarheidsvinding. Zo ook in het strafproces. De uitkomsten van forensisch onderzoek kunnen in het strafproces worden ingebracht in de vorm van een rapportage of deskundigenverklaring. Een rapportage beschrijft de bevindingen van forensisch onderzoek, bijvoorbeeld over een DNA-match. Een deskundigenverklaring is een verklaring op basis van een deskundigenoordeel, bijvoorbeeld een oordeel van een dierenarts over de gezondheid van een dier. De uitkomsten van forensisch onderzoek, dienen net als ander bewijs, om de tenlastelegging van de OvJ te onderbouwen of een alternatieve verklaring van een verdachte te pareren. Omgekeerd kunnen uitkomsten van forensisch onderzoek door de verdediging gebruikt worden om de tenlastelegging van een officier te betwisten.

7. *Is het huidige forensisch onderzoek voldoende om tot vervolging van dierenmishandelaars te kunnen komen? Zo nee, wat moet er dan anders?*

- De gesproken OvJs stellen dat de kwaliteit van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken vervolging niet in de weg staat. Zij stellen dat de kwaliteit van het onderzoek en het proces, evenals de expertise van de betreffende deskundigen belangrijk zijn, en dat dit op orde is. Zij vinden dat er voldoende uitvoerders beschikbaar zijn die adequaat forensisch onderzoek kunnen doen op dieren en dierlijk materiaal;
- Ze wijzen wel op een aantal knelpunten dat eerder ook naar voren kwam: beperkte budgetten waardoor soms wordt afgezien van forensisch onderzoek en het gebrek aan expertise bij opsporingsinstanties over hoe adequaat sporen veilig te stellen. In aanvulling daarop wijzen de OvJs erop dat er nog onvoldoende bewustzijn is binnen het OM over de mogelijkheid forensisch onderzoek in te zetten bij dienzaken. Zij denken dat er hierdoor kansen onbenut blijven.

6.2 Slotbeschouwing

Dit onderzoek heeft tot doel inzicht te verschaffen in de aanvraag en uitvoering, inclusief kwaliteit, van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling en de rol van dit onderzoek in het strafrechtelijk proces. Het onderzoek is verkennend van aard. Hierboven is in samenhang antwoord gegeven op de onderzoeksvragen.

Het is niet makkelijk gebleken inzicht te krijgen in de inzet en rol van forensisch onderzoek bij de opsporing, vervolging en bestrafing van dierenmishandeling. Op basis van literatuuronderzoek, interviews en data-analyse is dit inzicht zo goed als mogelijk verkregen, ondanks een gebrek aan registratiegegevens over de inzet van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken. Politie en OM registreren dit niet. In de praktijk bestaat er bovendien geen uniforme werkwijze voor de inzet van forensisch onderzoek in dierenmishandelingszaken. Hierdoor was het voor ons moeilijk een algemeen beeld te krijgen van de inzet van forensisch onderzoek en de overwegingen daarbij.

Het onderzoek laat zien dat de inzet van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken in kwantitatieve zin relatief beperkt is. Voornaamste uitvoerders van forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken in opdracht van de politie en OM zijn het NFI en de UU. Zij voeren samen op jaarbasis minder dan twintig onderzoeken uit. De politie behandelt ongeveer 600 dierenmishandelingszaken per jaar. Vrijwel al deze zaken worden ingezonden bij het OM. Per jaar komen ongeveer 100 zaken van dierenmishandeling voor de rechter. Het OM doet zelf ook zaken af met een transactie of strafbeschikking, ongeveer 50 op jaarbasis. In de opsporing is er daarentegen relatief meer vraag naar forensisch onderzoek, wanneer men de 50 zaken die Stichting Fdoz gemiddeld per jaar afdoet meeneemt. Deze onderzoeken maken echter geen deel uit van het *strafproces*.

Forensisch onderzoek bij dierenmishandelingszaken is een discipline in ontwikkeling. Dat geldt zowel voor de aanvraag van forensisch onderzoek naar dierenmishandeling, als de uitvoering van het onderzoek. Het onderzoek laat zien dat er geen afzonderlijk kader of kwaliteitsnormen bestaan voor het specifieke deskundigheidsgebied forensisch onderzoek op dieren en dierlijke sporen. Het onderzoek laat tegelijkertijd zien dat er in de praktijk verregaande samenwerkingen gezocht worden door diverse partijen waarbij forensische en diergeneeskundige expertise gecombineerd wordt. Betrokkenen in het strafproces zijn tevreden over de bruikbaarheid van het forensische bevindingen.

Literatuurlijst

- Afwegingskader dierhandhaving voor politie, NVWA, LID en OM, 2011.
- Ascione, F.R., Weber, C.V., Thompson, T.M., Health, J., Maruyama, M., Hayashi, K. (2007). Battered pets and domestic violence: Animal abuse reported by women experiencing intimate violence and by non-abused women, *Violence Against Women*, 13(4): 354-373.
- Broeders, A. P. A. & Muller E. R. (2008). *Forensische wetenschap, orde en veiligheid*. Deventer: Kluwer.
- Brooks Brownloe, H.W. & Munro, R. (2016). The Veterinary Forensic Necropsy: A Review of Procedures and Protocols. *Veterinary Pathology*. 53(5): 919-928.
- Bureau Beke (2013). Toekomst van forensisch onderzoek.
- Cooper, J. E. & Cooper, M. E. (2008). Forensic veterinary medicine: a rapidly evolving discipline. *Forensic Science, Medicine and Pathology*. 4/2: 75-82.
- De Jong, B.J., Van der Ham-Quak, A.M., Kloosterman, A.D. & Heijnen, W.M.M. (2013). Kwaliteitsbewustzijn zit in de genen: Forensisch DNA-onderzoek bij het Nederlands Forensisch Instituut.
- Enders-Slegers, M.J. & Janssen, M. (2009). Cirkel van geweld: Verbanden tussen dierenmishandeling en huiselijk geweld. Universiteit Utrecht en AdSearch: Utrecht/Amsterdam.
- Enders-Slegers, M.J. & Janssen, M.A., Cirkel van geweld. Verbanden tussen dierenmishandeling en huiselijk geweld. Stichting DierZijn, Amsterdam, januari 2009.
- GD. Diergezondheid. (2019). Over ons. Geraadpleegd op 24 april 2019 van: <https://www.gddiergezondheid.nl/de-gd>.
- Hoogenboom, A.B & Vaes, N.M. (2004). Spelverdeler in de opsporing. Een visie op Forensische Opsporing, Projectgroep Forensische Opsporing Raad van Hoofdcommissarissen
- Jacobs, M.J.G., Bruinsma, M.Y., Van Poppel, J.W.M.J. & Moors, J.A. (2005). Inzet, organisatie en kwaliteit van de forensisch-technische opsporing bij de politie in Nederland. IVA (WODC): Tilburg.
- Koops, B.J., Leukfeldt, R., Hoogenboom, B. & Stol, W. (2010). Marktwerking in het forensisch onderzoek. Een veldverkenning. Tilburg: Tilburg Institute For Law, Technology and Society.
- Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming. (2018). Jaarverslag 2017.
- Maters, M.C.D. (2012). Accreditatie DNA vooronderzoek in het Politiedomein. Programma forensisch opsporing.
- Memorie van Toelichting Wet dieren, Tweede Kamer, 2007–2008, 31 389, nr. 3.

- Ministerie van Veiligheid en Justitie. (2014) *Informatieblad Programma Betere Opsporing door Sturing op Zaken (BOSZ)*.
- Munro, R. & Munro, H. (2011). Forensic veterinary medicine 2. Postmortem investigation. In *Practice* 33: 262-270.
- Nationale Politie. (2018). *Recherche, Wat is forensische opsporing?* Geraadpleegd op 19 januari 2019 van: <https://www.politie.nl/themas/recherche.html>
- Nationale Politie. Contact met 144. Geraadpleegd op 19 april 2019 van: <https://www.politie.nl/themas/contact-144.html?sid=22eb0df0-7df5-4c6e-96f1-bd12120d67fd>.
- Nederlands Forensisch Instituut. (2007). *Factsheet FT-normen*.
- Nederlands Forensisch Instituut. (2018). *Tooltasje dierenmishandeling*. Geraadpleegd op 10 januari 2019 van: <https://www.forensischinstituut.nl/actueel/nieuws/2018/10/9/tooltasje-dierenmishandeling>.
- Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit. (2018). *Handhaven bij dierenwelzijnsovertredingen: De mogelijkheden van de NVWA*.
- Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit. Werkzaamheden van de NVWA in vogelvlucht. Geraadpleegd op 23-10-2019 van: <https://www.nvwa.nl/over-de-nvwa/hoe-de-nvwa-werkt/werkzaamheden-van-de-nvwa-in-vogelvlucht>.
- Stichting Nederlands Normalisatie-Instituut. *Algemene eisen voor bekwaamheid van beproevings- en kalibratielaboratoria*. Geraadpleegd op 16 januari 2019 van: <https://www.nen.nl/NEN-Shop/Norm/NENENISOIEC-170252005-nl.htm>.
- Tweede Kamer, 2011-2012, 29628 nr. 257.
- Tweede Kamer, 2011-2012, 29628 nr. 275.
- Tweede Kamer, 2012-2013, 28286 nr. 619.
- Van Leiden, I., Hardeman, M., Bremmers, B., Van Ham, T. & Van Wijk, A. (2012). *Dierenwelzijn in het vizier*. Arnhem: Bureau Beke.
- Van Leiden, I., Hardeman, M., Van Ham, T., Scholten, L. & Van Wijk, A. (2016). *Hoe lopen de hazen? De stand van zaken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing*. Arnhem: Bureau Beke.
- Van Wijk, A. & Hardeman, M. (2015). Insourcing en/of outsourcing van forensisch onderzoek. *Cahiers Politiestudies*, 3/6, 121-147.
- Van Wijk, A., Hardeman, M. & Endenburg, N. (2018). *Animal abuse: Offender and offence characteristics. A descriptive study*.
- Van Wijk, A., Hardeman, M. (2017). *De aard van het beestje*. Arnhem: Bureau Beke.
- Vertrouwen in de toekomst, Regeerakkoord 2017-2021, VVD, CDA, D66 en ChristenUnie, 10 oktober 2017, p. 45.
- Volant, A.M., Johnson, J.A., Gullone, E. & Coleman, G.J. (2008), The relationship between domestic violence and animal abuse: An Australian study, *Journal of Interpersonal Violence*, 23: 1277-1295.
- Wet dieren, 19 mei 2011.

Bijlage 1 Leden van de begeleidingscommissie

- em. prof. mr. G.J. Veerman (voorzitter)
- dr. M. Langelaar, KNMD
- W.F.L. L'Herminez MSc., ministerie van JenV - DG Politie
- drs. L.F. Heuts, WODC

Bijlage 2 Respondenten

Organisatie	Respondent(en)
1. Bureau Beke – LED	A. van Wijk
2. FO Nationale Politie	A. Hendrix
3. Medewerkers forensisch technische advisering gerechten	J. van Esch, W. Romeijn
4. KNMvD/Dierenartsen	C. van Meurs (KNMvD), S. Guggenheim (dierenarts), C. Arentshorst (dierenarts)
5. UU - LED	N. Endenburg
6. LID	S. Merkx
7. Ministerie JenV	W. L’Herminez
8. Ministerie LNV	B. Regeer, P. Palstra
9. Nationale Politie	J. Massier
10. NFI	H. Nijs, R. Gerritsen, R. van der Hulst, E. Sinnema
11. NVWA	R. Lesuis
12. OM	C. Casteleijns (AP Rotterdam)
13. OM	T. Verdoorn en S. Meurs (AP Den Haag),
14. OM	S. Bouhuijzen (AP Amsterdam)
15. OM	S. Buist (FP, Zwolle)
16. RVO	C. Schaafsma
17. Stichting Fdoz	M. Verkerk, F. van de Goot
18. TAHs en TACs Dierenwelzijn	S. Jacobs (Oost Brabant), Y. de Graaf (Amsterdam), A. Assink (Oost Nederland), A. Duijnker (Noord Holland), H. Bosker (Noord Nederland), B. van Heeswijk (Zeeland), S. van Roij (Noord Nederland).
19. UU - VPDC	R. Wagenveld

Bijlage 3 Opsporing en vervolging dierenmishandeling in cijfers

Opsporing en afdoening van dierenmishandeling door de Nationale Politie

In het registratiesysteem BOSZ (onderdeel van het programma ‘Betere Opsporing door Sturing op Zaken’) worden meldingen geregistreerd naar de maatschappelijke klassen gehanteerd door de Nationale Politie. BOSZ is gekoppeld aan het basisregistratiesysteem van de politie, BVH, waardoor registraties uit dit systeem automatisch worden opgenomen in BOSZ. In BOSZ wordt vastgelegd of het dossier in aanmerking komt voor verder onderzoek en wordt het verloop van het onderzoek bijgehouden. Verdachten worden in het systeem gezet en zo automatisch ingezonden naar het OM. Het OM vult vervolgens in het systeem aan wat er besloten wordt over de vervolging van de verdachte.⁶¹

De volgende maatschappelijke klassen kunnen betrekking hebben op dierenwelzijn of -mishandeling:⁶²

- E80: Aantreffen dood/gewond dier;
- E83: Overige meldingen betreffende dieren;
- M051: Gezondheid en welzijn dieren en dierenvervoer / Wet dieren.

Het totale aantal registraties in deze maatschappelijke klassen in de periode 2014-2018 is weergegeven in Tabel 0-1.

Tabel 0-1 Aantal registraties in BOSZ met de maatschappelijke klasse E83, E80 en M051 in de periode 2014-2018

E80	1.405
E83	19.451
M051	34.674

Zoals in Hoofdstuk 2 beschreven, worden er over het algemeen alleen opsporingsactiviteiten ingezet door de politie in dit type zaken wanneer er een verdachte in beeld is. Tabel 0-2 laat zien dat met name in de dossiers met klasse M051 verdachten in beeld waren. Een groot deel van de registraties wordt dan ook niet verder in behandeling genomen (zie ook Tabel 0-3).

⁶¹ Ministerie van Veiligheid en Justitie (2014), Informatieblad Programma Betere Opsporing door Sturing op Zaken (BOSZ).

⁶² Vanwege de focus van het onderzoek op dierenmishandeling en de inzet van forensisch onderzoek, laten wij de dier-gerelateerde klassen E81: Loslopend dier, E82: Gevaarlijke hond, E84: Bijtindicent en M102: CITES buiten beschouwing in dit hoofdstuk.

Tabel 0-2 Registraties 2014-2018: verdachte in beeld ja of nee

	Ja	Nee
E80	3	1.402
E83	80	19.371
M051	3.396	31.278

We beschikken ook over data van de afhandeling en afdoening van dossiers met de bovenstaande klassen door de politie. We presenteren deze informatie voor de klasse M051, omdat deze klasse het meest accurate beeld van feiten van dierenmishandeling geeft. Hierbij zijn wel 8 dossiers meegenomen met de klasse E83, omdat uit de omschrijving van het dossier duidelijk bleek dat er sprake was van dierenmishandeling. De data bevatte slechts één dossier met klasse E80, waar dit niet uit af te leiden was.

Tabel 0-3 geeft een overzicht van het aantal dossiers dat door de politie verder in behandeling is genomen. Tabel 0-4 geeft vervolgens een beeld van het aantal dossiers waarin werd aangemerkt dat deze betrekking hadden op een misdrijf.

Tabel 0-3 Behandelde dossiers door de politie van zaken met betrekking op dierenmishandeling (klasse M051, en 8 van E83) van 2014-2018

Aantal behandelde dossiers per jaar (jaartal naar de datum van kennisname van het feit)	
2014	585
2015	658
2016	667
2017	535
2018	484
Totaal	2.929

Tabel 0-4 *Behandelde dossiers door de politie van zaken met betrekking op dierenmishandeling (klasse M051, en 8 van E83) van 2014-2018: aandeel misdrijven*

	Misdrijf: Ja	Misdrijf: Nee
2014	95%	5%
2015	97%	3%
2016	94%	6%
2017	93%	7%
2018	86%	14%
Totaal	2.733	196

Tabel 0-3 laat zien dat er tot 2016 een stijgende lijn zat in het aantal dossiers in de klasse M051. In 2017 en 2018 namen de aantallen juist weer af. Uit Tabel 0-4 blijkt dat het gepleegde feit in het overgrote deel van de dossiers ieder jaar wordt aangemerkt als misdrijf.

In BOSZ worden de vervolgstappen met betrekking tot de verdachte geregistreerd. Tabel 0-5 geeft een overzicht van de verschillende vervolgacties die genomen zijn door de politie.

Tabel 0-5 *Afhandeling verdachte door politie in dossiers 2014-2018*

Type afdoening	2014	2015	2016	2017	2018	Totaal
Politiestrafbeschikking	2	10	2	5	6	25
Politieseopot	4	-	-	-	-	4
Inzenden OM	543	614	619	482	397	2.655
Inzenden OM-overig	3	-	-	-	1	4
Overgedragen andere opsp. inst.	19	20	29	22	8	98
Casusoverleg (jeugd)	2	-	1	-	-	3
Reprimande (jeugd)	6	6	3	9	3	27
Inzenden HALT	1	-	-	-	1	2
Valse naam	1	-	-	-	-	1
Onbekend	4	6	11	16	64	101
Gesignaleerd	-	2	2	-	-	4
Retour OM beoordelaar	-	-	-	1	4	5
Totaal	585	658	667	535	484	2.929

De verdachte wordt in de meeste gevallen aangedragen bij het OM. Het OM beslist over de eventuele vervolging van de verdachte. Een relatief klein aantal dossiers

wordt overgedragen aan andere opsporingsinstanties en enkele dossiers worden afgedaan middels een politiestrafbeschikking.

Bijlage 4 FT-normen

Onderverdeling FT-normen⁶³:

1. Algemeen (bijvoorbeeld normen over het aanbieden van spoedzaken en aanbieden van risicovolle ‘stukken van overtuiging’ (mogelijk bewijsmateriaal) aan het NFI)
 2. Audio (bijvoorbeeld hoe audiomateriaal waarvan de verstaanbaarheid moet worden verbeterd, dient te worden aangeleverd)
 3. Biologische sporen (bijv. normen voor het veiligstellen van haren en voor het veiligstellen van bloedsporen t.b.v. DNA-onderzoek. Er is ook een norm voor het gebruik van de speciale ‘Onderzoeksset zedendelicten’.)
 4. Brandoorzaken (bijv. normen voor het verzamelen van brandresten)
 5. Bijzondere biologische sporen (het veiligstellen en aanbieden van entomologische sporen (sporen van insecten))
 6. Dactyloscopie (onderzoek aan vingerafdrukken en -sporen)
 7. Documenten (veiligstellen van stukken van overtuiging t.b.v. document-technisch onderzoek)
 8. Explosieven (veiligstellen van sporen t.b.v. explosievenonderzoek)
 9. Geuridentificatie (bijv. maken en veiligstellen van geurmonsters t.b.v. geuridentificatieproeven door honden)
 10. Glas (norm voor het verzamelen van sporen t.b.v. onderzoek aan glas)
 11. Handschrift (het gebruik van de ‘schrijfproefset’)
 12. Kras-, indruk- en vormsporen (bijv. methoden voor het zichtbaar maken van schoensporen die zijn gezet in modder)
 13. Milieu (bijv. een norm over de administratie rond het nemen van een monster in het kader van een strafrechtelijk milieuonderzoek)
 14. Oorafdrukken (het vervaardigen van een proefafdruk t.b.v. vergelijkend ooronderzoek)
 15. Schotresten (het afnemen van ‘schiethanden’ t.b.v. schotrestenonderzoek)
 16. Verdovende middelen (bijv. normen t.b.v. het nemen van een monster uit een verpakking verdovende middelen)
 17. Verf (verzamelen van sporen t.b.v. verfonderzoek)
 18. Verkeer (bijv. een norm t.b.v. de uitvoering van een remproef met een personenauto)
 19. Vezel (bijv. het veiligstellen van haren en vezel(contact)sporen bij een zedenzaak zonder verdachte)
 20. Voertuigidentificatie (standaardbenodigdheden t.b.v. de uitvoering van een etsonderzoek om een weggevijsd identificatienummer zichtbaar te maken)
 21. Wapens en munitie (bijv. onderzoek aan hagelpatronen op loodhagel)
-

⁶³ NFI. (2007). *Factsheet FT-normen*.